

Mjerenje konkurentnosti gospodarstva

Buljubašić, Hamida

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:722985>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-26**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
„Dr. Mijo Mirković“

HAMIDA BULJUBAŠIĆ

**MJERENJE KONKURENTNOSTI
GOSPODARSTVA**

Završni rad

Pula, 2016.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
„Dr. Mijo Mirković“

HAMIDA BULJUBAŠIĆ

**MJERENJE KONKURENTNOSTI
GOSPODARSTVA**

Završni rad

JMBAG: 1925 - E, izvanredni student

Studijski smjer: Ekonomija

Predmet: Gospodarstvo Hrvatske

Znanstveno područje: Društvene znanosti

Znanstveno polje: Ekonomija

Znanstvena grana: Opća ekonomija

Mentorica: doc. dr. sc. Kristina Afrić Rakitovac

Pula, rujan, 2016.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Hamida Buljubašić, kandidatkinja za prvostupnika Ekonomije ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____ 2016. godine

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, Hamida Buljubašić, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom „Mjerenje konkurentnosti gospodarstva“ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____

Potpis

SADRŽAJ

UVOD	1
1. MJERENJE KONKURENTNOSTI	2
1.1. Porterov model konkurentnosti	2
1.2. Model „piramida“	6
1.3. Model „šešir“	8
1.4. Model „stablo“	10
2. KONKURENTNOST NACIONALNOG GOSPODARSTVA	12
2.1. Pristupi konkurentnosti	13
2.2. Mjerenje konkurentnosti nacionalnog gospodarstva	16
3. KONKURENTNOST U ZEMLJAMA EUROPSKE UNIJE	18
3.1. Obilježja konkurentnosti	18
3.2. Jačanje konkurentnosti kroz regionalnu politiku	23
4. REGIONALNA KONKURENTNOST HRVATSKE	27
4.1. Regionalni indeks konkurentnosti	27
4.2. Indeks razvijenosti	32
4.3. Kritički osvrt.....	33
ZAKLJUČAK.....	35
POPIS LITERATURE	38
POPIS SLIKA.....	42
POPIS TABLICA.....	43
POPIS GRAFIKONA.....	44

UVOD

Tema ovog završnog rada je mjerenje konkurentnosti gospodarstva. Cilj rada je analizirati konkurentnost gospodarstva koja je ovisna o brojnim čimbenicima.

U prvom dijelu rada će biti definirani i objašnjeni modeli za mjerenje konkurentnosti gospodarstva, Porterov model konkurentnosti, model piramida, model šušir i model stablo konkurentnosti.

Drugi dio rada posvećen je definiranju konkurentnosti nacionalnog gospodarstva, pristupima konkurentnosti te mjerenju konkurentnosti gospodarstva na temelju Svjetskog indeksa konkurentnosti.

Treći dio rada posvećen je obrađivanju mjerenja konkurentnosti u zemljama Europske Unije (EU), obrađivanju obilježja konkurentnosti te jačanja konkurentnosti kroz regionalnu politiku koja ima utjecaj na stvaranje regionalne konkurentnosti.

U četvrtom dijelu rada pažnja je usmjerena na analizu konkurentnosti hrvatskog gospodarstva na nacionalnoj i regionalnoj razini. Stoga će u nastavku rada biti riječi o mjerenju konkurentnosti u Republici Hrvatskoj pomoću regionalnog indeksa konkurentnosti i indeksa razvijenosti. Regionalizacijom Hrvatske pojavili su se mnogi problemi koji su produbili disproporcije između bogatih i siromašnih hrvatskih regija pa će u zadnjem potpoglavlju rada, kroz kritički osvrt, biti riječi o suvremenim problemima gospodarske konkurentnosti.

Metode koje su korištene prilikom izrade rada su povijesna metoda, metoda deskripcije, metoda analize i sinteze.

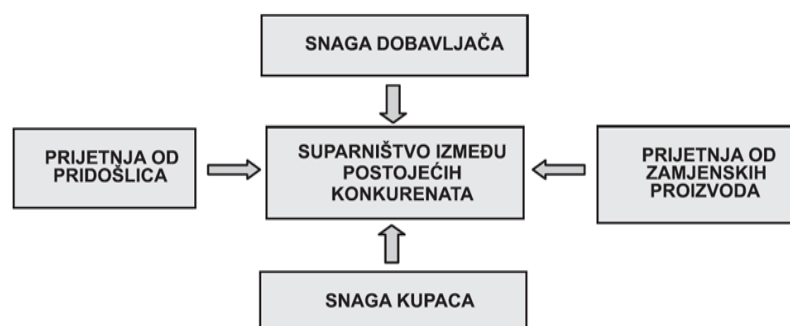
1. MJERENJE KONKURENTNOSTI

Modeli unutar kojih se prikazuju relevantne determinante konkurentnosti su Porterov model konkurentnosti, model „piramida“, model „šešir“ i model „stablo“. O modeliranju konkurentnosti primjenom dualnih cijena pisali su Omoregie i Thomson te Lengyel, Gardiner, Martin i Tyler i Lukovics. Lukovics (2007.) ističe važnost piramidalnoga modela i njegovu primjenu u mnogim istraživanjima zato što na jednostavan i logičan način slijedi definiciju konkurentnosti, a obuhvaća sve najvažnije faktore regionalne konkurentnosti. Prikaz konceptualnog modela regionalne konkurentnosti u obliku šešira regionalne konkurentnosti dala je Europska komisija 2004. godine, a stablo konkurentnosti predstavljaju Constantin i Banica, 2007. godine.¹ U daljnjem tekstu navedeni modeli će biti pojedinačno objašnjeni.

1.1. Porterov model konkurentnosti

Za mjerenje konkurentnosti poslijednjih godina je od iznimnog značaja M. E. Porterov dijamant konkurentnosti, oblikovan prvotno 1979. godine.

Slika 1.: M. E. Porterov model pet konkurentskih snaga

Izvor: Izradio autor prema Porter, M.E., Konkurentna prednost – postizanje i održavanje vrhunskog poslovanja, Masmedia, Zagreb, 2008.

Model pet konkurentskih snaga opisuje proces nastojanja pomicanja industrije prema ekonomskim uvjetima savršene konkurencije, a čini ga pet konkurentskih

¹ Tijanić, L., Regionalna (ne)konkurentnost u Republici Hrvatskoj, *Ekonomski pregled*, 61 (7-8) 419-454 (2010), str. 423-424, dostupno na: www.hrcaak.srce.hr (2.04.2016.)

snaga (slika 1.): snaga dobavljača, snaga kupaca, prijetnja od pridošlica i prijetnja od zamjenskih proizvoda, te suparništvo između postojećih konkurenata.

Suparnička sila među konkurentima iziskuje dodatna sredstva za marketing ili pak snižavanje cijena u odnosu na cijene konkurencije. Intenzivnost suparništva ovisit će o broju konkurenata u industriji, sličnosti u veličini konkurenata, sveukupnoj stopi rasta industrije, stupnju diferencijacije proizvoda te o izlaznim troškovima iz industrije. Konkurencija može imati pozitivne, ali i negativne efekte na tržište. Ako je posljedica povećanja konkurencije stvaranje inovacija, to će pozitivno djelovati na širenje industrije. S druge strane, povećana konkurencija umanjit će mogućnosti ostvarivanja većeg profita sudionicima na tržištu.

Pregovaračka moć kupaca ovisi ponajprije o broju i veličini kupca. Što je veći broj jačih kupaca, veći je njihov utjecaj na proizvođače, distributere, maloprodajni i veleprodajni lanac. Također, postojanje supstituta i jednostavnost prelaska na korištenje supstituta daje kupcima određenu pregovaračku snagu. Ako se kupci ujedine i kolektivno pregovaraju, tada su im veće mogućnosti za postizanje uspjeha. Dakle, najveća pregovaračka moć kupca postojat će u slučajevima kada je riječ o velikim i jakim kupcima, niskim troškovima prelaska na novi proizvod i kolektivnom djelovanju kupaca. Značenje i utjecaj velikih trgovačkih lanaca sve je veći, pogotovo u razvijenijim zemljama gdje je prisutna velika konsolidacija trgovine. Veliki trgovački lanci kupuju manje, povećavaju tržišni udio, a time i svoju pregovaračku snagu kod proizvođača. Osim toga, u mnogim kategorijama razvijaju i privatnu marku stvarajući supstitut brendu, što također podiže njihovu pregovaračku snagu. Kupci (potrošači) su najvažniji čimbenik vanjske okoline, te izravno utječu na strukturu poduzeća, kojom se zadovoljavaju potrebe i želje kupaca. Onaj tko se ne prilagodi zahtjevima i potrebama kupaca nema sigurnu budućnost.

Dobavljači imaju zadatak da industriju opskrbljuju sirovinama, dijelovima, radom, energijom, novcem i sl. Što je veća ovisnost poduzeća u industriji o dobavljačevim proizvodima, to je veća snaga dobavljača.

Ako postoji konkurencija među dobavljačima, troškovi prelaska na usluge drugog dobavljača jedan su od čimbenika koji određuje njihovu pregovaračku snagu. Opasnost od integracije dobavljača može umanjiti snagu pojedinog dobavljača.

Idealna pozicija za svakog dobavljača jest da što je moguće više gradi ili ima monopolističku poziciju iako zakon u mnogim državama, kao i Agencija za zaštitu tržišnog natjecanja to izrijekom zabranjuju. No uvijek postoje niše koje izmiču tom zakonu i time imaju vrlo veliku pregovaračku snagu u odnosu na proizvođača. Tokom svojih istraživanja Porter je zaključio da se korijeni konkurentnosti nacionalnog gospodarstva nalaze u prirodi okruženja u kojem poduzeća djeluju, stoga je definirao uvjete rasta konkurentnosti poduzeća.

Porter je uvjete rasta poduzeća podijelio u četiri skupine:

- strategija poduzeća (struktura i rivalitet među postojećim konkurentima),
- faktorski uvjeti (ljudski potencijal, resursi znanja, kapital, fizički resursi, infrastruktura),
- vezane i podržavajuće proizvodnje (dobavljači, kupci, srodne industrije),
- uvjeti potražnje (struktura domaće potražnje, veličina potražnje i obrazac rasta, internacionalizacija potražnje).

Uz navedene glavne faktore, Porter proširuje svoj dijamant (slika 2.) kod kojeg naglašava pojmove „Vlada“ i „šansa“.

Slika 2: Porterov dijamant konkurentnosti - prošireni

Izvor: Porter, M. E., The Competitive Advantage of Nations, Free Press, New York, 1998., str. 127

Država se odnosi na Vladu i njene odluke vezane uz djelovanje industrijskih poduzeća. Vlada bi trebala pronaći načine i osigurati uvjete (dati šanse) u kojima bi poduzeća i regije postali konkurentnijima. Jedan od načina za povećanje nacionalne

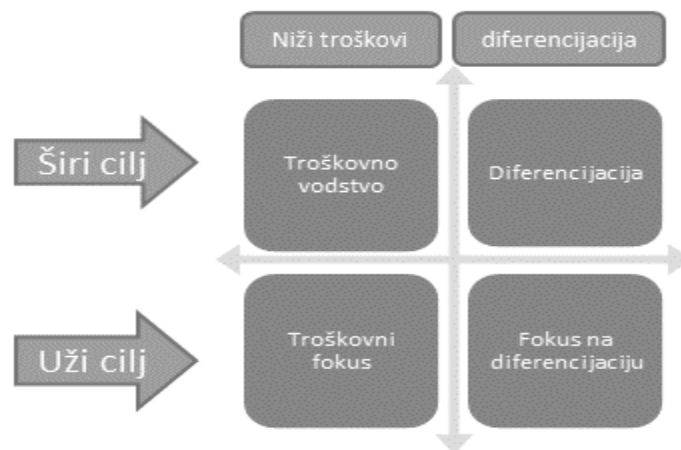
konkurentnosti je otvaranje domaćeg tržišta i stvaranje primamljivih uvjeta za izravne inozemne investicije (FDI). Strategiju konkurentnskih prednosti potrebno je temeljiti na kombinaciji svih čimbenika.

M. Porter (1985.) je utvrdio mogućnost izbora između “generičkih strategija” (slika 3.), prema kojima je relativna pozicija poduzeća unutar industrije utvrđena njegovim odabirom konkurentnske prednosti (troškovno vodstvo vs. diferencijacija) i njegovim odabirom konkurentnskog obuhvata koji razlučuje između poduzeća usmjerenih na široke segmente industrije ili fokusirane na uski segment industrije.

Strategija predstavlja plan kompanije za interakciju s konkurentskom okolinom zbog postizanja ciljeva. Osnovni cilj strategije je pridobiti klijente i stvoriti kompetitivnu prednost.

Vizija je glavno polazište za osmišljavanje strategije. Strategija diferencijacije nudi jedinstvene proizvode, koji su drugačiji od proizvoda konkurencije, kupci proizvode kupuju bez obzira na cijenu jer je kvaliteta neupitna, dobiva se odgovarajuća vrijednost za uplaćeni novac kojim se kupuje brendirani proizvod.

Slika 3: Tri generičke strategije M. E. Portera

Izvor: Izradio autor prema Porter, M. E., Konkurentnska prednost - postizanje i održavanje vrhunskog poslovanja, Masmedia, Zagreb, 2008., str. 30

Prethodno navedenih pet sila određuju sposobnost tvrtke unutar industrije da u prosjeku zarade stope povrata na investicije koje su više od troškova kapitala. Nisu

sve industrije jednake sa stajališta profitabilnosti. Profitabilnost industrije nije funkcija izgleda proizvoda ili korištenja visokih ili niskih tehnologija, već strukture industrije. Porterove sile konkurentnosti određuju profitabilnost industrije jer utječu na cijene, troškove i na potrebne investicije.

Moć kupaca i prijetnja supstituta utječu na cijene koje poduzeće može naplaćivati, te moć kupaca utječe na troškove i investicije jer moćniji kupci traže skuplje usluge. Zadovoljavanje potreba kupaca čini temelj uspješnog poslovanja i to je uvjet održivosti neke tvrtke. Kupci moraju biti spremni platiti za proizvod cijenu koja premašuje troškove njegove proizvodnje. Zadovoljavanje potreba kupaca je preduvjet za profitabilnost industrije.

Prijetnja ulaska novih sudionika određuje do koje mjere neki proizvod može zadovoljiti iste potrebe kupaca i na koji način postavlja gornju granicu koju je kupac voljan platiti za proizvod neke industrije. Intenzitet rivalstva određuje do koje će se mjere postojeće tvrtke u industriji međusobno natjecati za prisvajanje dijela vrijednosti koju su stvorile za kupce, prenoseći je na kupce nižim cijenama ili rasipajući je višim troškovima natjecanja.

1.2. Model „piramida“

„Piramidalni model identificira međusobno povezane čimbenike koji pokreću lokalnu i regionalnu konkurentnost. Piramidalni model je model koji sistematizira čimbenike složenog procesa koji utječe na skrb, produktivnost rada i zapošljavanje. Piramidalni model je usvojen od strane mnogih autora u međunarodnoj literaturi (Berumen 2008, Gardiner, Martin and Tyler 2004; Lukovics 2009, Parkinson i sur., 2006; Resch 2008; Sinabell 2011; Snieska i Bruneckiené 2009.), jer pruža korisne informacije o determinantama ekonomske održivosti i samozatvorenosti regionalnih ekonomija.“²

Pokazatelji konkurentnosti u piramidalnom modelu dijele se u tri razine:

² Lengyel, I., Rechnitzer, J., The Competitiveness of regions in the central European transition Countries, Institute of Economics and Economic Development, University of Szeged, Hungary, The Macrotheme Review 2(4), 2013., str. 107-108, dostupno na: http://macrotheme.com/yahoo_site_admin/assets/docs/9LengyelMR24.13191544.pdf (2.04.2016.)

1. vrhovna razina – prikazuje rezultate u koje ulaze ovi pokazatelji: rast BDP - a, zaposlenost, kvaliteta života,
2. srednja razina koju čine međuproizvodi: izvoz, produktivnost, troškovi, investicije,
3. temeljna razina (temeljni faktori): obrazovanje, poduzetničko okruženje, poslovni sektor, infrastruktura i okoliš.

Faktori konkurentnosti koji su od posebne važnosti za gospodarski izvoz su produktivnost rada i stope zaposlenosti.

Na slici 4. prikazan je piramidalni model konkurentnosti, na kojemu su vidljive prethodno navedene razine i pokazatelji konkurentnosti. Korištenje piramidalnog modela se u empirijskom proučavanju konkurentnosti regija najviše koristi u zemljama srednje Europe.

Slika 4: Piramida konkurentnosti

Izvor: Vuković, D., Kvaliteta i konkurentnost, INKUS Governance & Management Consulting Services, 2007., str.6, dostupno na: https://bib.irb.hr/datoteka/578541.WHP-2007-07-1-01_Kvaliteta_i_konkurentnost.pdf (9.05.2016.)

Smatra se da je Nacionalno vijeće za konkurentnost razvilo, prema piramidalnom modelu konkurentnosti, definiciju nacionalne konkurentnosti koja glasi:

"Konkurentnost je sposobnost zemlje da postigne na svjetskom tržištu uspjeh koji omogućuje bolji životni standard za sve. Ona je rezultat mnogih čimbenika, a

naročito konkurentnosti na razini poduzeća i povoljne poslovne okoline koja potiče uvođenje novih proizvoda i procesa te investicije. Svi ti čimbenici u međusobnu djelovanju vode povećanoj produktivnosti, višem dohotku i održivom razvoju.... Temeljne činitelje konkurentnosti čine obrazovanje, poduzetničko okruženje, kvaliteta poslovnog sektora, infrastruktura i okoliš. Te je faktore teže mjeriti, ali oni su osnova za djelovanje razvojnih politika koje će rezultirati povoljnim učincima na višim razinama piramide."³ Navdena definicija se koristi jer relevantno prikazuje logiku piramide konkurentnosti, osobito prema procjenama konkurentnosti od strane WEF - a (Svjetskog gospodarskog foruma) te IMD – a. Indikatori piramidalnih razina (temeljni faktori, međuproizvodi, rezultati) se prilikom analize regionalne konkurentnosti različito koriste. Za izračun indeksa svjetske konkurentnosti (IMD) u obzir se uzimaju svi indikatori svih razina, za izračun indeksa globalne konkurentnosti (GCI) i za BCI - indeks poslovne konkurentnosti koristi se samo razina temeljnih faktora, dok se za WB - Indeks lakoće poslovanja Svjetske banke koriste samo faktori poslovnog okruženja.

1.3. Model „šešir“

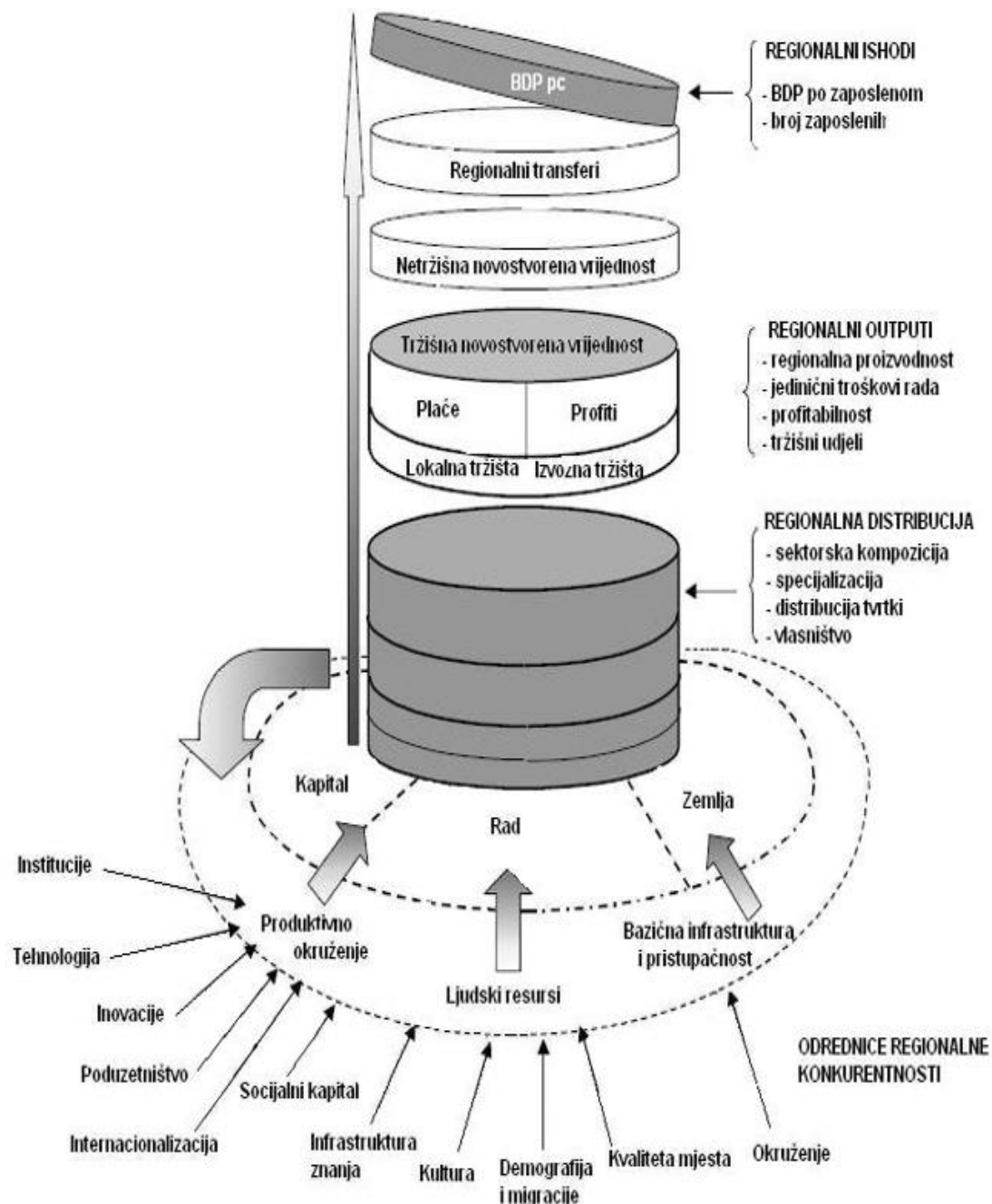
Model konkurentnosti u obliku šešira definirala je Europska komisija (European Commission) 2004. godine kao model mjerenja regionalne konkurentnosti.(Slika 5.). „Odrednice regionalne konkurentnosti mogu se naći na dnu šešira, u raznim prstenovima oko produktivnog cilindra. Ove odrednice su ili na nacionalnoj, regionalnoj ili na lokalnoj razini, ovisno o njihovim karakteristikama. Proizvodni faktori (rad, kapital i zemlja) nalaze se u bazičnom prstenu. Rad i zemljišta su manje mobilni od drugih faktora proizvodnje, pa su stoga više određeni regionalnim čimbenicima. Navedene odrednice su povezane s osnovnom koncepcijom regionalne konkurentnosti područja, kao mjesta proizvodnje.“⁴ Šešir se dijeli na bazu i na vrh šešira. Bazu u modelu „šešir“ čine odrednice konkurentnosti: institucije, tehnologija, inovacije, poduzetništvo, internacionalizacija, socijalni kapital (čini produktivno

³ Godišnje izvješće o konkurentnosti Hrvatske 2006., Nacionalno vijeće za konkurentnost, Zagreb, 2007., str. 9, dostupno na: <http://www.konkurentnost.hr/Default.aspx?sec=18> (02.04.2016.)

⁴ Martin, R. L., A Study on the Factors of Regional Competitiveness, European Commission, University of Cambridge, Cambridge, 2004., str. 2-38, dostupno na: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/3cr/competitiveness.pdf (9.05.2016.)

okruženje), infrastruktura znanja, kultura, demografija i migracije, kvaliteta mjesta (odrednica ljudskog kapitala) i okruženje (odrednica je bazične infrastrukture i pristupačnosti).

Slika 5.: Model „šešir“ – model regionalne konkurentnosti

Izvor: Prilagođeno prema Martin, R. L., A Study on the Factors of Regional Competitiveness, European Commission, University of Cambridge, Cambridge, 2004., str. 2-36, dostupno na: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/3cr/competitiveness.pdf (9.05.2016.)

Gornji dio šešira čine tri prstenasta dijela. Prethodno je navedeno da su rad, zemlja i kapital odrednice koje su utjecajne na primarne faktore regionalne investicijske klime koja se nalazi u bazičnom prstenu pa je njihovo uključivanje imperativ za pravilno razumijevanje regionalne konkurentnosti. U prvom prstenu šešira nalaze se odrednice regionalne distribucije: sektorska kompozicija, specijalizacija, distribucija tvrtki i vlasništvo. U drugom prstenu nalaze se regionalni outputi: regionalna proizvodnost, jedinični troškovi rada, profitabilnost, tržišni udjeli i tržišna novoostvarena vrijednost. U trećem prstenu nalaze se regionalni ishodi: BDP po zaposlenom i broj zaposlenih.

„Koncept regionalne konkurentnosti „šešir“ uključuje i neke dinamičke pojmove koji imaju povratne veze kod utjecaja skupine firmi koje imaju odrednice dostupnosti, cijena i kvalitete. Tijekom vremena, skupine poduzeća su u stanju promicati dostupnost niza odrednica koje su pogodne za njihovu izvedbu, a time i pridonijeti rastu BDP-a tijekom vremena.“⁵ Prema navedenom se može zaključiti da se BDP često koristi kao mjera konkurentnosti.

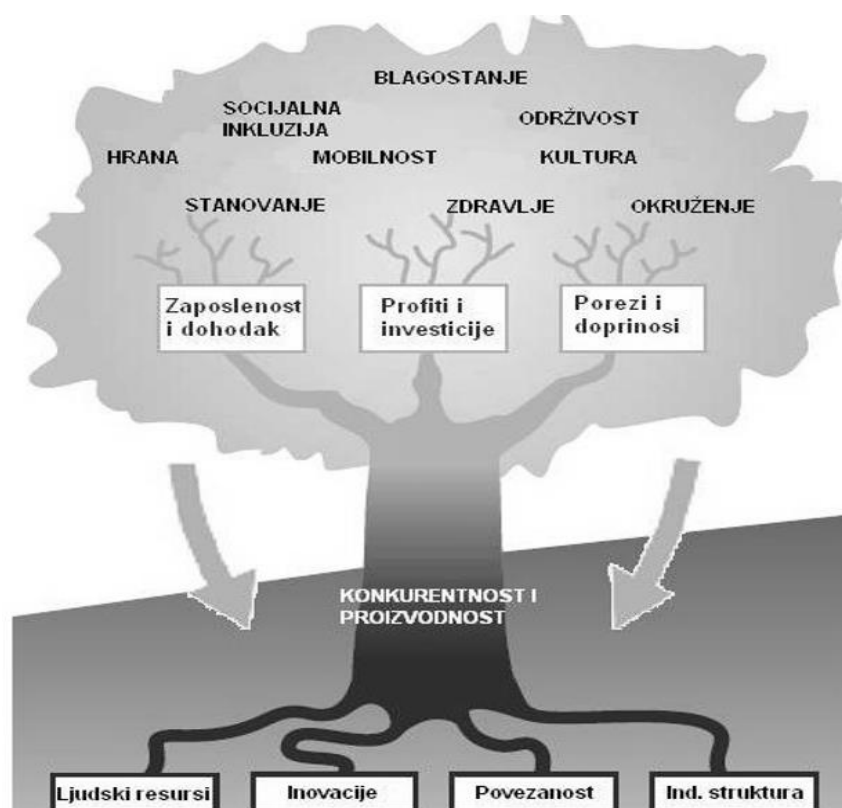
1.4. Model „stablo“

Model „stablo“ je model koji se koristi za mjerenje regionalne konkurentnosti, čiji su tvorci Constantin i Banica, 2007. godine. „Skupina znanstvenika ECORYS predlaže novi model regionalne konkurentnosti - model stablo konkurentnosti. Ovaj model ilustrira složene faktore koji utječu na konkurentnost u svezi s pozitivnim ishodima, kao što su socijalna uključenost, socijalna zaštita i održivost. Organska priroda stabla naglašava ciklički karakter koncepta konkurentnosti. Kvaliteta tla i učinkovito funkcioniranje sustava korijenja, deblo i grane određuju snagu stabla i sposobnost uroda plodom. To je dinamičan proces, kao plodnost tla djelomično se određuje u kojoj mjeri se revitalizira plod sa stabla.“⁶ Model „stablo“ prikazan je na slici 6. na kojoj je vidljivoda se dijeli na četiri dijela: korijenje, deblo, grane i krošnju u kojoj se nalaze „plodovi“.

⁵ Ibidem, str. 2-38

⁶ Bulu, M., City Competitiveness and Improving Urban Subsystems; Tree Model of Competitiveness, IGI Global, 2011., str. 45, dostupno na: <https://www.safaribooksonline.com/library/view/city-competitiveness-and/9781613501740/ch003sub9.xhtml> (3.04.2016.)

Slika 6: Model regionalne konkurentnosti – Model „stabo“

Izvor: Prilagođeno: State of European Cities report, European Union Regional Policy, European Commission, 2007., str. 48, dostupno na: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/urban/stateofcities_2007.pdf (9.05.2016.)

Korijenje čine: ljudski resursi, inovacije, povezanost i industrijska struktura. Deblo čini proizvodnost, te se širi na grane koje utječu na stvaranje konkurentnosti: zaposlenost i dohodak, profit i investicije, poreze i doprinose. Porezi daju plodove krošnje stabla, koji proizvode: blagostanje, održivost i socijalnu uključenost, hranu, stanovanje, zdravlje, kulturu, mobilnost. Sinergija navedenih komponenti čini koncept konkurentnosti.

2. KONKURENTNOST NACIONALNOG GOSPODARSTVA

Konkurentnost se prema OECD-u definira kao „mjera sposobnosti zemlje da u slobodnim i ravnopravnim tržišnim uvjetima proizvede robe i usluge koje prolaze test međunarodnog tržišta, uz istodobno zadržavanje i dugoročno povećanje realnog dohotka stanovništva.“⁷ Konkurentnost se očitava iz rezultata mnogih čimbenika, posebno iz čimbenika na razini poslovne okoline i na razini poduzeća.

Konkurentna sposobnost poduzeća je temelj svih viših oblika produktivnosti, na domaćem i na stranom tržištu. Regionalne ekonomske integracije pružaju najbolju okolinu za razvoj visoke produktivnosti, koja utječe na rast konkurentnosti nacionalne ekonomije na tri različite razine:

1. u procesu pristupanja, potičući pristup integriranom tržištu te kroz regionalnu trgovinsku liberalizaciju,
2. nakon pune integracije, odnosno učlanjenja, provođenjem poslovnih aktivnosti na već integriranom tržištu prema zajedničkim pravilima,
3. nudeći određenu razinu zaštite od konkurenata iz trećih zemalja.⁸

„Europska komisija, u definiranju koncepta regionalne konkurentnosti, obuhvaćajući postojanja zajedničkih karakteristika jako konkurentnih i nekonkurentnih firmi u svakoj regiji, pa od svih karakteristika izdvaja produktivnost kao najvažnijeg čimbenika rasta regionalnog gospodarstva, zatim institucionalne čimbenike i tržišnu strukturu. Stoga, Europska komisija regionalnu konkurentnost definira kao sposobnost regionalnog gospodarstva u optimiziranju imovine s ciljem natjecanja i napredovanja na nacionalnom i globalnom tržištu pod uvjetom prilagodbe promjenama kojima tržišta podliježu.“⁹ Regionalno segmentirajući prostor, dolazi se do spoznaje da ljudi različito raspolažu materijalnim i kulturnim vrijednostima, pa su očigledne i razlike u proizvodnji i potrošnji zbog različite uređenosti društava koja utječe na ostvarenje regionalnog rasta. Visokorazvijene regije obilježene su

⁷ Bezić, H., Tehnološka politika i konkurentnost, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2008., str. 28-29, dostupno na:

https://www.efri.uniri.hr/sites/efri.hr/files/cr-collections/2/tehnoloska_pol_i_konkurentnost.pdf (1.04.2016.)

⁸ Grgić, M., Bilas, V., Teorija regionalnih ekonomskih integracija, Sinergija, Zagreb, 2012., str. 92

⁹ Martin, L. R., A Study on the Factors of Regional Competitiveness, European Commission, University of Cambridge, Cambridge, 2004., str. 2-3, dostupno na: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/3cr/competitiveness.pdf (1.04.2016.)

odsustvom prirodnih i drugih izvora značajnih za rast, ali je primjetna visoka razina organiziranosti i ulaganja u ljudski kapital, što utječe na visoku razinu razvoja. „Proizvodnja roba i usluga izravno je uvjetovana fizičkim i ljudskim kapitalom, tehnologijom, prirodnim dobrima i uvjetima, s posebnim naglaskom na ekologiju. Međutim, socijalni sadržaji i nova zemljopisna stvarnost (globalizacija i regionalne integracije) stvaraju novo tržišno i konkurentsko okruženje. Slabije razvijene regionalne strukture teško mogu izdržati konkurenciju uz primjenu linearnih uvjeta na strukture koje su razvojno gledano diferencirane.“¹⁰ Rast regionalne konkurentnosti podrazumijeva rast relevantnih pretpostavki proizvodnje i drugih ekonomskih i socijalnih aspekata koji definiraju ljudsko blagostanje. Odnos između intervencionalizma (uloga Vlada i njihovih institucija) tržišta i konkurencije, čini ekonomski vrijednosni sustav u sinergiji s mjerama tržišne, globalne i regionalne demokracije.

2.1. Pristupi konkurentnosti

„Konkurentnost je višedimenzionalna kategorija koja se može promatrati u smislu cjelokupne nacionalne ekonomije, sektora, djelatnosti, ali i samog poduzeća što implicira mogućnost promatranja konkurentnosti na makro, mezzo i mikro razini. Iz navedenoga proizlazi složenost samog pojma, ali i nepostojanje općeprihvaćene definicije konkurentnosti od strane teoretičara koji proučavaju ovaj problem.“¹¹ Sa makroekonomskog aspekta sadržaj regionalne ekonomike određuje razina promatranja jedinica koje su formirane kao regija, pa u okviru nacionalnog prostora to su regije, a u integracijskim uvjetima regije mogu predstavljati zemlje, a u globalnom smislu regije se promatraju kao zemlje koje imaju slične karakteristike. Pristup višedimenzionalnim makroekonomskim pristupima u okviru regije pokazuje nedostatke koji se odnose na klasifikacije i parcijalnu analizu. Regionalni aspekt je makroekonomska razina promatranja ekonomskih i socijalnih sadržaja.

¹⁰ Bogunović, A., Regionalna ekonomika i politika, Ekonomski fakultet u Zagrebu, Katedra za makroekonomiju i gospodarski razvoj, Zagreb, 2011., str. 151-152

¹¹ Škuflić, L., Kovačević, B., Sentigar, K., Uloga fiskalne politike u jačanju konkurentnosti hrvatskog gospodarstva, Tranzicija, Časopis za ekonomiju i politiku tranzicije, God. XIII, Tuzla - Travnik - Zagreb – Beograd -Bukurešt, 2011., Br. 28, str. 2, dostupno na: www.hrcak.srce.hr (1.04.2016.)

„U okviru regije uspostavljaju se alokacijske, distribucijske i informacijske tržišne funkcije te formiraju konkurencijske sposobnosti i udjele mikrosudionika na regionalnom i globalnom tržištu.“¹² Navedena tržišta čine sadržaj makroekonomije posebno u kontekstu demografije, ljudskog kapitala, zaposlenosti i nezaposlenosti te makroekonomskih agregata poput BDP - a, BDP - a po stanovniku, potrošnje, štednje, nacionalnog dohotka. Uspoređivanjem navedenih makroekonomskih indikatora određuje se, na temelju njihovog neujednačenog obuhvata, razina razvijenosti i konkurentnosti zemalja.

„U definiranju konkurentnosti na makrorazini, ili na razini zemalja, često se polazi od istraživanja koje sublimira dotadašnje teorijske spoznaje o konkurentnosti, a koje se u načelu nisu značajno promijenile ni do danas. Trabold produbljujući spoznaje navedenih, ali i drugih autora, analizira četiri značajna aspekta konkurentnosti:

- mogućnost prodaje na globalnom tržištu (izvoz),
- mogućnost privlačenja investicija (lokacija),
- mogućnost prilagodbe gospodarstva, i
- mogućnost stvaranja i povećanja raspoloživog dohotka.

Trabold zaključuje da ti različiti aspekti čine određenu hijerarhiju. Tako je mogućnost ostvarenja i povećanja raspoloživog dohotka koja se najčešće mjeri rastom BDP najopćenitiji pokazatelj konkurentnosti zemalja. Taj pokazatelj izravno ovisi o ostala tri pokazatelja od kojih je svaki za sebe neovisan aspekt konkurentnosti. Tri su izvedena pokazatelja konkurentnosti, prema ovoj definiciji, na nacionalnoj razini izravno mjerljiva (rast BDP-a, kretanje izvoza i priljev FDI).¹³ Analizama je nemoguće obuhvatiti samo jednog od navedenih makroekonomskih pokazatelja zbog promjena tržišnih uvjeta jednog gospodarstva. Međutim, BDP je statistički pokazatelj konkurentnosti kojeg mjere sve zemlje te se smatra relevantnim za analizu konkurentnosti.

„Makrorazina podrazumijeva agregiranje mikrosfere horizontalno i vertikalno, što uključuje aktivnosti u pojedinim strukturnim djelovima, i prostor na kojem se odvijaju, od lokalne i regionalne do razine države, pa i šire, sve do regionalnih integracijskih i

¹² Bogunović, A., op. cit., str. 9

¹³ Lovrinčević, Ž., Mikulić, D., Rajh, E., Usporedba metodologija mjerenja konkurentnosti nacionalnog gospodarstva i položaj Hrvatske, Ekonomski pregled, 59 (11), 603-645 (2008), str. 605, dostupno na: www.hrcak.srce.hr (1.04.2016.)

globalnih razina.“¹⁴ Mikro pristup podrazumijeva pretpostavku da se cjelina (s makroaspekta) može obilježiti i analitički izraziti u dijelovima, s aspekta subjektiviteta (mikroaspekta). Mikroekonomski pristup regionalne konkurentnosti odnosi se na ekonomske aktivnosti kućanstava, odnosno pojedinaca u sferi proizvodnje (tvrtke), raspodjele, razmjene i potrošnje roba i usluga.

„Konkurentnost je, gledano s mikro razine, sadašnja i buduća sposobnost i mogućnost poduzetnika da dizajniraju robe koje su posvojim atributima cjenovnim i necjenovnim u samom vrhu svjetskih konkurenata, odnosno konkurentnost je sinonim s dugoročnim profitom poduzeća i njegovom sposobnosti da osigura visoke profite i zadovoljne zaposlenike. Gledano s aspekta poduzeća, biti konkurentan znači imati proizvod vrlo dobre kvalitete za koji postoji interes kupaca na globalnoj razini s cijenom jednakom ili manjom od konkurenata. Međutim, inovativan proizvod za koji postoji potražnja na globalnoj razini nije dovoljan uvjet za postizanje veće konkurentnosti, ključan uvjet je da taj proizvod ima svoju ekonomsku opravdanost odnosno da niski troškovi proizvodnje determiniraju nisku veleprodajnu ili maloprodajnu cijenu privlačnu za krajnjeg potrošača.“¹⁵ Na slici 7. prikazani su pristupi regionalne konkurentnosti koji u interakciji čine model ekonomskog rasta gospodarstva. Interakcija mikro i makro razine je složen proces u traženju optimuma aktivnosti i mjera koje su u funkcijama globalne, sektorske i granske strukture.

Slika 7.: Pristupi regionalne konkurentnosti – Model ekonomskog rasta gospodarstva

Izvor: Bogunović, A., Regionalna ekonomika i politika, Ekonomski fakultet u Zagrebu, Katedra za makroekonomiju i gospodarski razvoj, Zagreb, 2011., str. 57

¹⁴ Bogunović, A., op. cit., str. 51

¹⁵ Škuflić, L., Kovačević, B. i K. Sentigar, op.cit., str. 3

Prethodno navedene determinante mikro i makro pristupa konkurentnosti dolaze do izražaja na svim razinama društvenog organiziranja, od kućanstava i poduzeća do države, sudionici raspolažu instrumentima i mjerama relevantnim za ostvarivanje svojih ciljeva.

„Definicija koja povezuje mikro i makro aspekt konkurentnosti mogla bi se objasniti kao sposobnost razvijanja, privlačenja ili zadržavanja poduzeća s rastućom profitnom maržom, stabilnim ili rastućim tržišnim udjelom i aktivnostima koje su usmjerene na bolji životni standard građana.“¹⁶ Osim navedenih pristupa, postoji i mezoekonomski pristup regionalnoj konkurentnosti. Mezoekonomski pristup je pristup koji zagovara regulacijsku politiku u područjima koja su izuzeta od tržišne utakmice te zagovara politiku prostornog uređenja (prostornu strukturu), promicanje inovacija i industrijskih istraživanja, provodi regionalnu politiku razvoja poduzeća, smještaj industrije, aglomeraciju te izgradnju infrastrukture.

2.2. Mjerenje konkurentnosti nacionalnog gospodarstva

WEF (Svjetski ekonomski forum) svake godine izdaje Godišnje izvješće konkurentnosti u kojem se konkurentnost iskazuje kroz dva osnovna indeksa za mjerenje konkurentnosti zemalja, a to su: GCI (Global Competitiveness Index – Svjetski indeks konkurentnosti) i BCI (Business Competitiveness Index – Indeks poslovne konkurentnosti). „GCI ocjenjuje kvalitetu makroekonomskog okruženja, razvoj javnih institucija i tehnološka dostignuća, a BCI se odnosi na strategiju i proizvodnu praksu poduzeća te na kvalitetu mikroekonomskog okruženja u kojem poduzeća konkuriraju.“¹⁷ Na slici 8. prikazan je okvir Svjetskog indeksa konkurentnosti (GCI). Vidljivo je da se Svjetski indeks konkurentnosti sastoji od ukupno 12 stupova koji su podijeljeni u tri skupine:

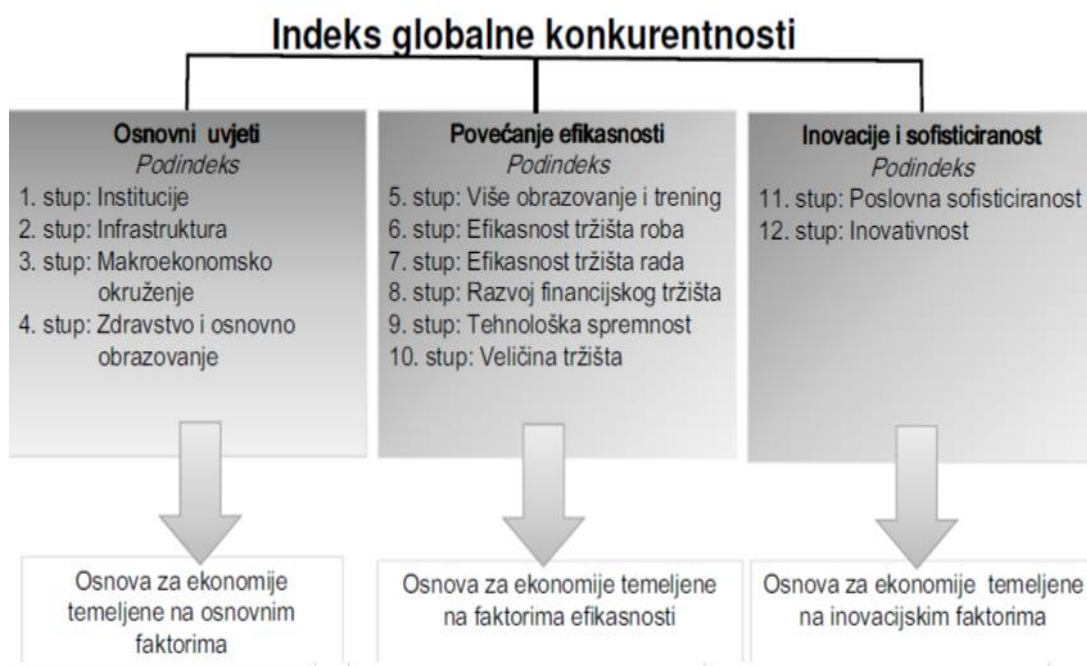
- osnovni uvjeti - čine osnovu za ekonomije temeljene na osnovnim faktorima: institucijama, infrastrukturi, makroekonomskom okruženju te na zdravlju i osnovnom obrazovanju,

¹⁶ Ibidem, str. 3

¹⁷ Kersan – Škabić, I., Determinante konkurentnosti hrvatskoga robnog izvoza, Fakultet ekonomije i turizma „dr. Mijo Mirković“, Pula, str. Ekonomija, 12 (I), 2005., str. 83, dostupno na: http://staro.rifin.com/root/tekstovi/casopis_pdf/ek_ec_466.pdf (2.04.2016.)

- uvjeti za povećanje efikasnosti - čine osnovu za ekonomije temeljene na faktorima efikasnosti: više obrazovanje i trening, efikasnost tržišta roba i tržišta rada, razvoj financijskog tržišta, tehnološka spremnost i veličina tržišta,
- inovacije i sofisticiranost - čine osnovu za ekonomije temeljene na inovacijskim faktorima: poslovna sofisticiranost i inovativnost.

Slika 8: Okvir globalnog indeksa konkurentnosti

Izvor: Mudrinić, I., Izvješće o globalnoj konkurentnosti 2014.- 2015.: Pozicija Hrvatske, Svjetski gospodarski forum, Nacionalno vijeće za konkurentnost, Zagreb, 2014., str. 7

3. KONKURENTNOST U ZEMLJAMA EUROPSKE UNIJE

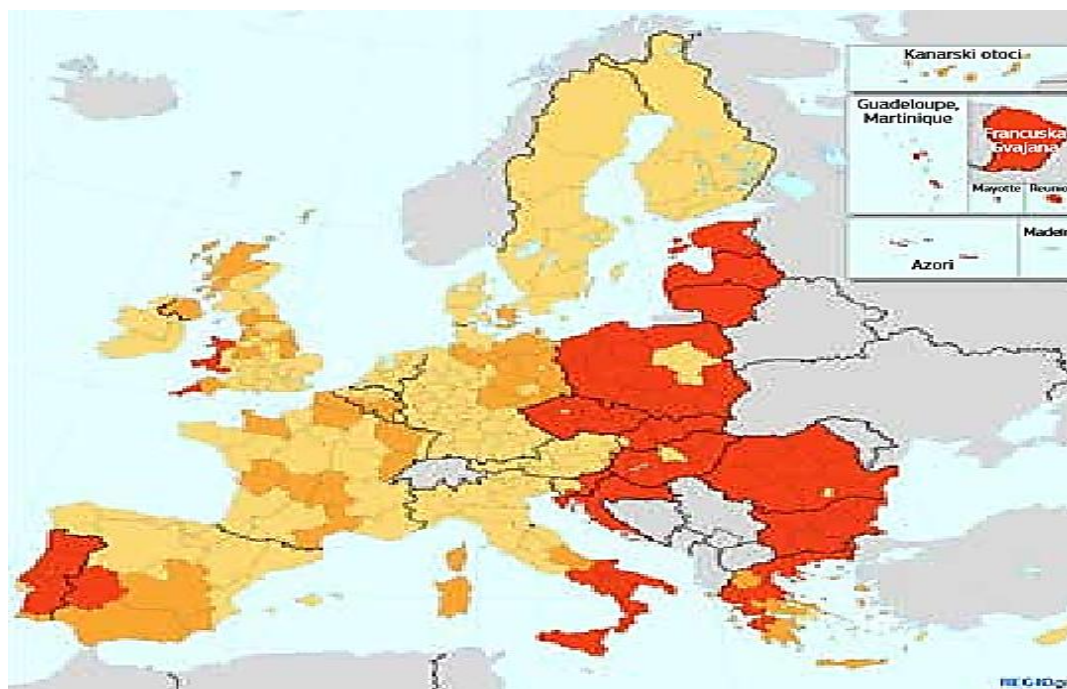
Ideja europskog jedinstva seže u daleku povijest kroz koju se stvarala geneza današnje integracije. Prevladavanje razlika i stvaranje stabilnih osnova za izgradnju zajedničkog privrednog i političkog prostora zahtijeva minimiziranje ograničenja i prenošenje ekonomskih i političkih funkcija današnjih zemalja na razine Zajednice. Smanjivanje razlika u razvijenosti i uvjetima života pretpostavka je za smirivanje potencijalnih migracijskih tokova i stvaranje uvjeta proširenog tržišta i oštrije konkurencije. Stoga je potrebno smišljati politiku ravnomjernijeg razvitka država i njihovih regija. Na području Europske unije zajednička ekonomska politika uključuje razvijanje konkurencije. Razvijanje konkurencije preventivno podrazumijeva ekonomsku i socijalnu politiku i koheziju, što uključuje i politiku regionalnog razvoja. Sve politike temelje se na novim znanjima, pa su u zemljama Europske unije potrebne reforme obrazovnih sustava i njihov suvremeni razvoj u svrhu stvaranja osnove za istraživanja, inovacije te stvaranje i korištenje suvremenih tehnologija. Za poboljšanje konkurentnosti potrebno je unaprijediti razvoj regija koje zaostaju za prosjekom. Potrebno je naglasiti da su u Europi regije preuzele ulogu nositelja aktivnosti nacionalne razine.

3.1. Obilježja konkurentnosti

Europska komisija je 2010. godine definirala Europsku strategiju za pametan, održiv i uključiv rast EUROPA 2020. u kojoj je jedan od ciljeva jačanje regionalne konkurentnosti na održiv način pa za regionalnu politiku izdvaja najveće količine sredstava iz proračuna Europske Unije za razdoblje 2014. - 2020., točnije trećinu (351,8 milijardi eura od ukupno 1 082 milijarde eura). Osim navedenog programa postoje brojni drugi programi koji potiču regionalnu konkurentnost a neki od njih su: Program za konkurentnost poduzetništva i malih i srednjih poduzeća – COSME kojemu je cilj jačanje konkurentnosti malih i srednjih poduzeća Europske Unije, Okvirni program za konkurentnost i inovacije – CIP, Programi za poduzetništvo i inovacije (EIP) poput programa Enterprise Europe Network. Najvažnij su strukturni fondovi iz kojih se vrši preraspodjela proračunskih sredstava u najsiriromašnije regije

su: Europski fond za regionalni razvoj (ERDF - The European Fund for Regional Development) osnovan je 1975. godine a ciljevi su mu usmjereni na unaprijeđenje regionalnog razvoja u području inovacija, obrazovanja i održivog rasta, zatim Europski socijalni fond koji je osnovan 1958. godine (ESF - The European Social Fund) a usmjeren je na projekte profesionalnog obrazovanja i na potporu zapošljavanju i stvaranju novih poslova, i Kohezijski fond (The Cohesion Fund) kojemu je jedan od tri cilja regionalna razvijenost u području ekološke i prometne infrastrukture i razvoj obnovljivih izvora energije. U Europskoj uniji postoje ukupno 274 regije koje su obuhvaćene regionalnom politikom za razdoblje 2014. - 2020. Među prikazanim regijama nalazi se i Hrvatska. Sve regije imaju pravo na korištenje sredstava Europskog socijalnog fonda (ESF). Regije EU prikazane su na slici 9.

Slika 9: Regije Europske unije

Kategorija

- Slabije razvijene regije (BDP/po glavi < 75 % prosjeka EU-27):
182,2 milijarde eura
- Regije u tranziciji (BDP/po glavi ≥ 75 % i < 90 % prosjeka EU-27):
35,4 milijarde eura
- Razvijenije regije (BDP/po glavi ≥ 90 % prosjeka EU-27):
54,3 milijarde eura

Izvor: Politike Europske unije; Regionalna politika, Europska komisija - Europska unija, 2014., str. 3, dostupno na: http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/hr/regional_policy_hr.pdf (3.04.2016.)

Hrvatska pripada slabije razvijenim regijama kod kojih je BDP/st. manji od 75 % prosjeka EU-27. Od 1.07.2013. godine Hrvatska ulazi u članstvo Europske unije te ostvaruje prava kao i druge zemlje članice, kojima su namijenjena sredstva za unaprijeđenje regionalnog razvoja u području inovacija, obrazovanja i održivog rasta, čime se utječe na rast konkurentnosti.

U tablici 1. prikazani su rezultati globalne konkurentnosti prvih deset zemalja svijeta za razdoblje 2013. - 2014. te u tablici 2. za razdoblje 2014. - 2015. godine. Posebno su istaknute zemlje koje se nalaze u tablicama 1. i 2. jer je za njih karakteristična pripadnost Europskoj uniji. Prve tri zemlje koje su bile globalno najkonkurentnije 2013. godine su Švicarska, Singapur i Finska. Slijedile su ih redom Njemačka, SAD, Švedska, Hong Kong, Nizozemska, Japan i V. Britanija. U 2014. godini pozicija SAD - a se izmijenila kada SAD po konkurentnosti sa 5. mjesta prelazi na 3. mjesto. Finska je sa treće pozicije pala na četvrtu. Zemlje koje su u 2014. godini doživjele pad u konkurentnosti su: Finska (-1), Njemačka (-1) i Švedska (-4).

Tablica 1: Rezultati globalne konkurentnosti 2013.-2014.: prvih 10 zemalja svijeta

Zemlja	Rang 2014.	Rang 2013.
Švicarska	1.	1.
Singapur	2.	2.
SAD	3.	5.
Finska	4.	3.
Njemačka	5.	4.
Japan	6.	9.
Hong Kong	7.	7.
Nizozemska	8.	8.
V. Britanija	9.	10.
Švedska	10.	6.

Izvor: Mudrinić, I., Izvješće o globalnoj konkurentnosti 2014.- 2015.: Pozicija Hrvatske, Svjetski gospodarski forum, Nacionalno vijeće za konkurentnost, Zagreb, 2014., str. 3

Zemlje koje su doživjele pad u konkurentnosti 2015. godine, u odnosu na 2014. godinu, prikazane su u tablici 2., a to su: Finska (koja je pala sa 4. na 8. mjesto) i V. Britanija koja je pala sa 9. na 10. mjesto. Zemlje koje su doživjele rast konkurentnosti u 2015. godini, u odnosu na prethodno razdoblje, su: Njemačka (+1), Nizozemska (+3) i Švedska (+1).

Tablica 2: Rezultati globalne konkurentnosti 2015./2016.: prvih 10 zemalja

Zemlja	Rang 2015./2016.	Rang 2014.
Švicarska	1.	1.
Singapur	2.	2.
SAD	3.	3.
Njemačka	4.	5.
Nizozemska	5.	8.
Japan	6.	6.
Hong Kong	7.	7.
Finska	8.	4.
Švedska	9.	10.
V. Britanija	10.	9.

Izvor: Mudrinić, I., Izvješće o globalnoj konkurentnosti 2015.- 2016.: Pozicija Hrvatske, Svjetski gospodarski forum, Nacionalno vijeće za konkurentnost, Zagreb, 2016., str. 4

Republika Hrvatska je 2014. godine u odnosu na ostale prikazane referentne zemlje (tablica 3.), po globalnoj konkurentnosti zauzela 77. poziciju, dakle doživjela je pad u odnosu na 2013. godinu kada je bila na 75. poziciji od ukupno 148 zemalja. U tablici 2. je vidljivo da su najkonkurentnije zemlje u 2015. godini Švicarska, Singapur i SAD, kao i u prethodnoj godini, 2014. godini.

Tablica 3.: Rezultati globalne konkurentnosti 2013.-2014.: Hrvatska i referentne zemlje

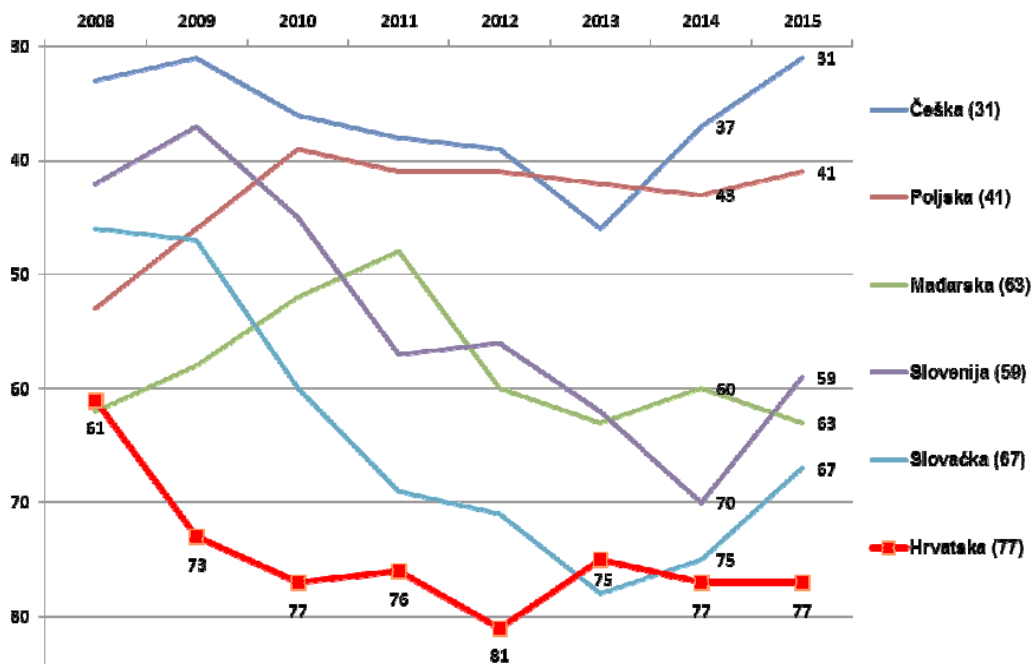
Zemlja	Rang 2014.	2013.
Češka	37.	46.
Poljska	43.	42.
Bugarska	54.	57.
Rumunjska	59.	76.
Mađarska	60.	63.
Makedonija	63.	73.
Crna Gora	67.	67.
Slovenija	70.	62.
Slovačka	75.	78.
Hrvatska	77.	75.
Albanija	97.	95.
Srbija	94.	101.

Izvor: Mudrinić, I., Izvješće o globalnoj konkurentnosti 2014.- 2015.: Pozicija Hrvatske, Svjetski gospodarski forum, Nacionalno vijeće za konkurentnost, Zagreb, 2014., str. 4

U tablici 3. prikazani su rezultati globalne konkurentnosti Hrvatske i referentnih zemalja za razdoblje 2013.-2014. godine. Zemlje koje su doživjele pad konkurentnosti u 2014. godini su: Poljska (-1), Slovenija (-8), Hrvatska (-2) i Albanija (-2). Susjedne zemlje koje su drastično ojačale konkurentnost su: Rumunjska (+17), Makedonija (+10), Češka (+9), Srbija (+7), Slovačka, Mađarska i Bugarska (+3). Među prikazanim referentnim zemljama, u 2013. godini najkonkurentnije su bile Poljska (42. mjesto), Češka (46. mjesto), Bugarska (57. mjesto). Izmjene u 2014. godini odnosile su se na Češku koja je u odnosu na 2013. godinu poboljšala svoju konkurentnost te se našla na 37. mjestu (+9), Poljska je pala sa 42. na 43. mjesto (-1), Bugarska je poput Češke u 2014. krenula uzlaznom putanjom te je dosegla 54. mjesto (+3).

Na grafikonu 1. prikazani su rezultati globalne konkurentnosti referentnih zemalja u odnosu na Hrvatsku u razdoblju od 2008. - 2015. godine. Od prikazanih zemalja najkonkurentnije u 2015. godini bile su redom Češka (31. mjesto), Poljska (41. mjesto), Slovenija (59. mjesto), Mađarska (63. mjesto), Slovačka (67. mjesto) te Hrvatska (77. mjesto).

Grafikon 1: Hrvatska i usporedne zemlje EU

Izvor: Mudrinić, I., Izvješće o globalnoj konkurentnosti 2015.- 2016.: Pozicija Hrvatske, Svjetski gospodarski forum, Nacionalno vijeće za konkurentnost, Zagreb, 2016., str. 5

„Postoje velike razlike u napretku pojedinih regija i zemalja članica EU. Prema visini BDP-a po stanovniku najrazvijenije se regije nalaze u urbanim dijelovima Londona, Bruxellesa i Hamburga. Najbogatija zemlja Luksemburg oko sedam je puta bogatija od najsiromašnijih zemalja EU, tj. od Rumunjske i Bugarske. Cilj regionalne politike jest smanjenje tih razlika. Primjer Irske najbolje pokazuje da je to moguće. Kada je Irska 1973. godine postala članicom EU, njezin je BDP bio 64% niži od prosjeka Unije, a danas je među najvišima u Uniji. Jedan od prioriteta današnje regionalne politike EU jest što prije približiti životni standard zemalja koje su postale članicama nakon 2004. godine razini prosjeka Unije.“¹⁸ Za mjerenje konkurentnosti zemalja Europske Unije obično se koriste WEF i IMD determinante konkurentnosti. Konkurentnost Hrvatske se može, prema indeksu globalne konkurentnosti (Global Competitiveness Index – GCI), okarakterizirati kao slaba, posebice kada se uspoređuje sa susjednim zemljama. Hrvatska je u razdoblju od 2008. (51. mjesto) do 2015. godine doživjela pad indeksa globalne konkurentnosti zbog pogoršanja stupova makroekonomskog okruženja, slabog razvoja financijskog tržišta, infrastrukture, zdravstvenog i primarnog obrazovanja te slabe poslovne sofisticiranosti. Područja u kojima je 2015. doživjela napredak, u odnosu na prethodna razdoblja, su efikasnost tržišta roba i effikasnost tržišta rada, visoko obrazovanje i trening, tehnološka spremnost i inovacije. Hrvatska ima mogućnosti za jačanje konkurentnosti, stoga je potrebno uložiti više napora u razvoj prethodno navedenih područja u kojima je zabilježen slab razvoj.

3.2. Jačanje konkurentnosti kroz regionalnu politiku

Regionalna politika Europske Unije je politika solidarnosti koja je usmjerena je na socijalnu politiku, politiku zapošljavanja i financiranja. Osnovanjem Europskog fonda za regionalni razvoj (ERDF) proračunska sredstava se usmjeravaju u najsiromašnije regije Unije koje se nalaze u nepovoljnom položaju, koje zaostaju u svom razvoju kako bi dostigle ostatak razvijenijih zemalja Unije. Takav oblik politike naziva se

¹⁸ Kesner - Škreb, M., Regionalna politika Europske unije, Financijska teorija i praksa, 2009., 33 (1), 103-105, str. 104, dostupno na: <http://www.ijf.hr/pojmovnik/PDF/1-09.pdf> (3.04.2016.)

kohezijska politika a cilj joj je konverzacija – pojam koji podrazumijeva smanjenje regionalnih razlika nastalih kao posljedica integracijskih procesa – procesa pristupanja članstvu Eurospke unije. Provođenjem svojih ciljeva Unija nastoji smanjiti jaz između bogatih i siromašnih te ojačati gospodarske i socijalne kohezije. „Kako globalizacijski procesi diktiraju gospodarsko povezivanje i jačanje konkurentske sposobnosti, tako su nužne zahtjevne prilagodbe u regijama. Stvaranje jedinstvenog tržišta izazvalo je podjelu unutar same Europske unije. Naime, prisutna je tendencija koncentriranja razvoja u vrlo konkurentnim regijama uz sveuočljiviji zaostatak razvoja periferija. Jedinice lokalne i regionalne samouprave nisu u mogućnosti same financirati niz kapitalnih investicija, stoga se postavila nužnost pomaganja tim područjima. Problem se ne javlja isključivo kada se govori o gospodarskom zaostajanju određenih regija, već i u mogućem negativnom političkom scenariju. U konačnici, to bi značilo „krizu postojanosti Europske unije“ i sukobljavanje s dugoročnim ciljevima. Upravo u tu svrhu, postoji niz programa unutar same Unije, koji su kreirani kako bi sustavno pomagali razvoju određenih regija.“¹⁹ Zbog poticanja harmoničnog razvoja Unija kreira sustav jačanja teritorijalne kohezije. Novi europski model regionalnog razvitka uključuje regionalizaciju zemalja članica, primjenu sustava računa na regionalnoj razini, stvaranje uvjeta za kreiranje ekonomske politike i razvijanje međuregionalne suranje. U integracijskim uvjetima kao polazište regionalizacije zemalja članica bilo je prihvaćanje NUTS kriterija (Nomenklatura teritorijalnih statističkih jedinica) koje je definirila Europska statistička agencija zbog stvaranja jedinstvene strukture teritorijalne podjele.

Osnovni pokazatelji razvijenosti regija postali su BDP/st. i stopa nezaposlenosti koji se obrađuju na razini administrativnih jedinica:

- NUTS 1 (3.000.000 - 7.000.000 stanovnika),
- NUTS 2 (800.000 - 3.000.000 stanovnika) i
- NUTS 3 (150.000 - 800.000 stanovnika).

Značajke novog regionalizma su:

- transferi znanja i tehnologije, tehnološka difuzija, posebno od strane razvijenih zemalja prema onima u razvoju, koji vode rastu produktivnosti,

¹⁹ Frajman - Jakšić, A., Nater, N., Pekanov, D., Mogućnosti financiranja razvitka lokalne i regionalne samouprave u Republici Hrvatskoj iz pretpripravnih fondova Europske unije, 2007., str. 8-9, dostupno na:<http://bib.irb.hr/prikazi-rad?rad=319193> (4.04.2016.)

- dinamička komparativna prednost i rast efikasnosti putem learning by doing kroz veću potražnju zbog širenja trgovine,
- konkurentne dobiti kroz pojačanu uveznu konkurenciju i dopuštanje iskorištavanja potencijalne ekonomije obujma u proizvodnji,
- geografsku disperziju proizvodnje koja je moguća zbog trgovine i lokalne ekonomije obujma kroz specijalizaciju i podjelu rada u proizvodnji,
- porast inozemnih izravnih ulaganja koja donose napredne tehnologije te na takav način povećavaju produktivnost,
- porast efikasnosti zbog pojačane konkurencije poradi uključivanja u svjetska tržišta,
- inovacije inducirane pojačanom konkurencijom nastalom uslijed proširenja trgovine.²⁰

Instrumenti regionalne politike Unije, koji se koriste za razvijeno konkurentnosti, su strukturni i kohezijski fondovi. Strukturni fondovi su na raspolaganju svim zemljama članicama te su usmjereni na ciljeve razvoja, na programiranje i partnerstvo te na sufinanciranje. „Kohezijska politika započela je razvojem projekta uspostave jedinstvenog europskog tržišta i utvrđena je u Jedinstvenom europskom aktu iz 1986. godine. Temeljem Ugovora iz Maastrichta osnovan je Kohezijski fond za podršku u području politike zaštite okoliša i prometa u najmanje razvijenim regijama Europske unije.“²¹ Kohezijski fond je poseban strukturni instrument koji je uspostavljen 1993. godine zbog pružanja pomoći slabije razvijenim zemljama. Glavna tri cilja kohezijskog fonda su: konvergencija za koji se izdvaja 78 % ukupnog proračuna Unije, zatim cilj regionalna konkurentnost i zapošljavanje za koji se izdvaja 17 % sredstava i treći cilj europska teritorijalna suradnja za koji se izdvaja oko 4 % sredstava.

„Za razdoblje 2014.-2020. godine Kohezijski fond namjenjen je Hrvatskoj, Bugarskoj, Češkoj, Cipru, Estoniji, Grčkoj, Poljskoj, Slovačkoj, Mađarskoj te drugim slabije razvijenim zemljama čija je vrijednost bruto nacionalnog proizvoda po stanovniku manja od 90 % prosjeka EU-a.“²² Sredstva iz kohezijskog fonda koriste se

²⁰ Grgić, M., Bilas, V., op.cit., str. 22

²¹ Frajman - Jakšić, A., Nater, N., Pekanov, D., op.cit., str. 8

²² Kohezijska politika Europske Unije i Hrvatske 2014.-2020., HGK, Zagreb, 2015., str. 12, dostupno na:

<https://izvoz.gov.hr/UserDocImages/dokumenti/Kohezijska%20politika%20EU%20i%20Hrvatska%202014.-2020..pdf> (4.04.2016.)

za financiranje operativnog programa Konkurentnost i kohezija 2014.-2020., u iznosu od oko 2,6 milijardi eura. Za operativni program Konkurentnost i kohezija 2014.-2020. usmjereno je više od 2,7 milijardi eura i to u područja koja utječu na rast konkurentnosti a to su: istraživanje i inovacije, razvoj informacijske i telekomunikacijske tehnologije, razvoj malih i srednjih poduzeća, poticanje niskougličnog gospodarstva te razvoj obrazovanja.

4. REGIONALNA KONKURENTNOST HRVATSKE

Praćenje nacionalne konkurentnosti važno je zbog procjene kvalitete poslovnog okruženja i poslovnog sektora. Praćenje razvijenosti pojedinih dijelova Hrvatske temelji se na promatranju pokazatelja razvijenosti, BDP-a i nezaposlenosti, na razini županija i gradova. Za mjerenje regionalne konkurentnosti u Hrvatskoj se koristi regionalni indeks konkurentnosti i regionalni indeks razvijenosti koji se koristi za ocjenjivanje konkurentnosti gospodarstva, kojeg je Hrvatska uvela 2007. godine.

4.1. Regionalni indeks konkurentnosti

„Regionalni indeks konkurentnosti se sastoji od kombinacije statističkog podindeksa, koji se sastoji od 8 stupova konkurentnosti opisanih sa 116 pojedinačnih indikatora i anketnog podindeksa, koji se sastoji od 9 stupova konkurentnosti opisanih sa 68 anketnih indikatora, za svaku županiju. Na taj način omogućena je međusobna usporedba administrativnih (NUTS 2) i upravnih (NUTS 3) jedinica na podnacionalnoj razini.“²³Na slici 10. prikazan je model regionalnog indeksa konkurentnosti.

Slika 10.: Model regionalnog indeksa konkurentnosti

Stupovi konkurentnosti			
1. Demografija, zdravlje, kultura	Okruženje	Statistički podindeks (2/3)	Regionalni indeks konkurentnosti
2. Obrazovanje			
3. Osnovna infrastruktura i javni sektor			
4. Poslovna infrastruktura			
5. Investicije i poduzetnička dinamika	Poslovni sektor		
6. Razvijenost poduzetništva			
7. Ekonomski rezultati – razina			
8. Ekonomski rezultati – dinamika			
1. Lokacijske prednosti	Okruženje	Perceptivni podindeks (1/3)	
2. Lokalna uprava			
3. Infrastruktura			
4. Vladavina prava	Poslovni sektor		
5. Obrazovanje			
6. Financijsko tržište i lokalna konkurencija			
7. Tehnologija i inovativnost			
8. Klasteri			
9. Marketing i menadžment			

²³ Ibidem, str. 13

Izvor: Regionalni indeks konkurentnosti Hrvatske 2013., Nacionalno vijeće za konkurentnost (NVK), Zagreb, 2014., str. 14, dostupno na: www.konkurentnost.hr/lgs.axd?t=16&id=489 (4.04.2016.)

Pomoću prikazanih stupova dobiva se uvid u stanje konkurentnosti hrvatskih županija. Uglavnom se, za mjerenje konkurentnosti županija, koriste indikatori poput BDP-a, zaposlenosti i nezaposlenosti. Regionalni indeks konkurentnosti podijeljen je na:

- statističke indikatore (okruženje i poslovni sektor)i
- perceptivne indikatore (okruženje i poslovni sektor).

Statističke indikatore konkurentnosti županija u Hrvatskoj čine²⁴: demografija, zdravlje i kultura, obrazovanje, osnovna infrastruktura i javni sektor, poslovna infrastruktura - čine okruženje, dok investicije i poduzetnička dinamika, razvijenost poduzetništva, ekonomski rezultati – razina i ekonomski rezultati – dinamika čine poslovni sektor, koji su povezani mrežnim dijagramom, te služe za prikazivanje ranga indikatora u promatranoj županiji, te za prikazivanje ponderiranog prosječnog ranga tog indikatora određene županije u odnosu na sve županije. Kao ponder se koristi kriterij udjela stanovništva županije u ukupnom stanovništvu Hrvatske.

Perceptivne indikatore čine²⁵: lokacijske prednosti, lokalna uprava, fizička infrastruktura, vladavina prava, obrazovanje, financijsko tržište i lokalna konkurencija, tehnologija i inovativnost, klasteri, marketing i menadžment, koji se prikazuju mrežnim dijagramom. Perceptivni stupovi mrežnog dijagrama određene županije uspoređuju se sa perceptivnim stupovima drugih županija, pri čemu se dolazi do saznanja koliko je određena županija konkurentna. Za ocjenu konkurentosti perceptivnih indikatora koriste se ocjene od 1 do 7, pri čemu ocjena 1 predstavlja najslabiju, a 7 najbolju konkurentnost (što je vrijednost bliže vanjskom krugu mrežnog dijagrama taj je stup kvalitetniji, i obrnuto, što je vrijednost bliža centru kruga taj je stup nekvalitetniji). Prema administrativno - teritorijalnoj podjeli Hrvatska ima 21 županiju (20 + grad Zagreb), 128 gradova (2013. je imala 126) i 429 općina.

U tablici 4. prikazano je rangiranje hrvatskih županija po konkurentnosti za 2007., 2010., 2013. godinu. Najkonkurentnije hrvatske županije 2007. godine bile su redom: grad Zagreb, Međimurska pa Istarska županija. Najnekonkurentnije županije, iste

²⁴ Regionalni indeks konkurentnosti Hrvatske 2013., Nacionalno vijeće za konkurentnost (NVK), Zagreb, 2014., str. 17, dostupno na: www.konkurentnost.hr/lgs.axd?t=16&id=489(4.04.2016.)

²⁵ Ibidem, str. 17

godine, bile su: Vukovarsko - srijemska, Požeško - slavonska i Ličko - senjska. U 2010. godini najkonkurentnije županije su: Varaždinska, zatim grad Zagreb pa Istarska županija, dok su najnekonkurentnije Požeško -slavonska, Vukovarsko - srijemska i Sisačko - moslavačka županija. Najkonkurentnije županije 2013. su grad Zagreb, Varaždinska i Istarska županija u području poslovnog okruženja, razvijenosti poduzetništva, visokog BDP-a po stanovniku, zbog ulaganja u inovacije, zbog dobrih lokacijskih prednosti, dok su najnekonkurentnije Sisačko - moslavačka, Vukovarsko - srijemska i Požeško - slavonska županija zbog lošeg poslovnog okruženja, nerazvijenosti poduzetništva, niskog stupnja obrazovanja, niskog BDP-a po stanovniku, nemogućnosti ulaganja u inovacije i osnovnu infrastrukturu, pa se općenito može zaključiti da imaju slabu razvijenost. U Hrvatskoj prevladavaju velike razlike između bogatih i siromašnih županija.

Tablica 4: Rangiranje hrvatskih županija po konkurentnosti 2007., 2010., 2013.

Županije	2013.	2010.	2007.
Grad Zagreb	1	2	1
Varaždinska	2	1	4
Istarska	3	3	3
Međimurska	4	4	2
Primorsko – goranska	5	7	6
Zadarska	6	6	9
Zagrebačka	7	5	5
Koprivničko - križevačka	8	12	7
Splitsko - dalmatinska	9	8	8
Dubrovačko - neretvanska	10	9	10
Osiječko - baranjska	11	13	14
Krapinsko - zagorska	12	11	15
Karlovačka	13	14	12
Šibensko - kninska	14	10	13
Bjelovarsko - bilogorska	15	15	11
Brodsko – posavska	16	16	18
Ličko - senjska	17	18	19
Virovitičko - podravska	18	17	17
Sisačko - moslavačka	19	19	16
Vukovarsko srijemska	20	20	21
Požeško - slavonska	21	21	20

Izvor: Regionalni indeks konkurentnosti Hrvatske 2013., Nacionalno vijeće za konkurentnost (NVK), Zagreb, 2014., str. 21, dostupno na: www.konkurentnost.hr/lgs.axd?t=16&id=489 (4.04.2016.)

Na temelju istraživanja, za razdoblje 2007., 2010. i 2013. godine, utvrđeni su sljedeći rezultati:

- statistički rang: Istarska županija (2), Primorsko - goranska županija (3), Dubrovačko – neretvanska (5),
- perceptivni rang: Istarska županija (11), Primorsko - goranska županija (15), Dubrovačko – neretvanska (12).

Primjetno je da prevladavaju velike razlike i neusklađenost perceptivnih i statističkih rangova hrvatskih županija, posebno u području kvalitete poslovnog okruženja i poslovnog sektor.

Hrvatska je od 2007. do 2012. godine bila podijeljena na tri NUTS 2 regije: Sjeverozapadna, Panonska i Jadranska Hrvatska. Međutim, takva podjela se pokazala neprimjerenom jer je imala puno nedostataka. „Oni se očituju, prije svega, nepovoljnim financijskim učincima za županije Sjeverozapadne Hrvatske zbog relativno visokog BDP p/c Grada Zagreba, zbog čega bi ta regija bila ograničena u korištenju sredstvima iz programa kohezijske politike Konvergencija (manji iznos dostupnih sredstava, niža stopa sufinanciranja projekata iz Strukturnih fondova, manje državne potpore gospodarstvu, smanjenje apsorpcijskog kapaciteta).“²⁶ Prethodno pristupanju Hrvatske Europskoj uniji 1. 07. 2013. godine, bila je nužna provedba regionalizacije pa je sukladno odredbama Unije provela statističku podjelu teritorija prateći hijerarhijske kriterije uspostave statističkih jedinica prema NUTS klasifikaciji definiranoj prema broju stanovnika. Stoga je Hrvatska 2012. podijeljena na: „NUTS 1 – obuhvaćen je cjelokupni državni teritorij a kao NUTS 2 formiraju se dvije neadministrativne statističke jedinice: Jadranska Hrvatska i Kontinentalna Hrvatska. Premda nose naziv neadministrativne regije, one su nastale agregiranjem administrativnih jedinica, županija, koje se u Hrvatskoj ujedno smatraju regijama najnižeg ranga – NUTS 3.“²⁷ Uspostavom ovakve regionalne promjene pojavili su se mnogi problemi, jer je Hrvatska površinom i brojem stanovnika mala zemlja, u kojoj nisu jasno određene povijesne granice između županija da bi se jednostavno moglo odrediti regionalne cjeline.

„Kontinentalna Hrvatska obuhvaća prostor na kojem živi 2, 87 milijuna stanovnika, s BDP-om 61, 67 % prosjeka EU 27 (za razdoblje 2008.-2010.). regija Jadranska

²⁶ Maldini, P., Politički i administrativni aspekti regije: regionalizam, regionalizacija i regionalna politika, 1. ZBORNİK SVEUČILIŠTA U DUBROVNIKU, Odjel za komunikologiju, Sveučilište u Dubrovniku, Dubrovnik, 2014., str. 144, dostupno na: www.hrcak.srce.hr (5.04.2016.)

²⁷ Klempić Bogadi, S., Lajić, I., Suвременa migracijska obilježja statističkih jedinica Republike Hrvatske, Institut za migracije i narodnosti, Zagreb, 2014., str. 438, dostupno na: www.hrcak.srce.hr (4.04.2016.)

Hrvatska ima 1, 41 milijuna stanovnika s BDP-om 60,00 % EU prosjeka prema čemu obje regije spadaju u tzv. Manje razvijene regije, čiji je BDP/st. manji od 75 % prosjeka EU 27.²⁸ Stoga, svaka regija ima pravo na sufinanciranje poduzetničkih projekata prema odredbama Smjernice Europske komisije o regionalnim državnim potporama za razdoblje 2014.-2020.

Jadranska Hrvatska je konkurentnija od Kontinentalne Hrvatske pa je Vlada RH 2014. godine donjela odluku o budućem dodjeljivanju sredstava uzimajući u obzir indekse razvijenosti županija, zbog rješavanja problema neravnomjerne razvijenosti, da bi slabije razvijene županije mogle biti u povoljnijem položaju.

„Visoka nezaposlenost, neprepoznate prilike i njihovo pretvaranje u konkurentan pothvat na globalnom tržištu razlog su i što dvije hrvatske regije na ljestvici 262 regije EU 28 – kontinentalna i jadranska – zauzimaju tek 213., odnosno 225. mjesto, dok posljednje 23 čine regije Rumunjske, Bugarske i Grčke. Zabrinjava i što je cilj EU do 2020. zaposlenost dići na 75%, a Hrvatske sa 52 na samo 59%.“²⁹ Razlike u razvijenosti županija imaju utjecaj na rast troškova i na složenost poslovanja velikih kompanija na domaćem tržištu. Pristupanjem Europskoj uniji Republika Hrvatska ima mogućnosti korištenja sredstava instrumenata kohezijske politike Unije. Sredstava su usmjerena u prioritetna područja osnivanjem Operativnih programa i tijela koja su nadležna za provedbu ulaganja poput Ministarstva regionalnog razvoja i fondova EU (MRRFEU).

Partnerskim sporazumima između Hrvatske i Europske komisije određeno je kako će se upotrebljavati sredstva fondova, kako za prethodna razdoblja 2007. – 2013., tako i za razdoblje 2014. – 2020. godine, za koje su utvrđena dva Operativna programa:

- Operativni program konkurentnosti i kohezije (iz područja konkurentnosti i kohezije) i
- Operativni program učinkoviti ljudski resursi (iz područja učinkovitosti ljudskih resursa).

²⁸ Kohezijska politika Europske unije i Hrvatske 2014.-2020., op.cit., str. 24

²⁹ Indeks konkurentnosti, Zagreb najkonkurentniji, Slavonija na dnu ljestvice, *Večernji list*, 2014., dostupno na:

<http://www.vecernji.hr/gospodarstvo/zagreb-varazdinska-i-istarska-zupanija-najatraktivniji-za-poslovanje-i-zivljenje-u-hrvatskoj-948974> (4.04.2016.)

Poticajima se želi ostvariti napredak Hrvatske. Metode za poticanje regionalnog razvitka i ostvarivanje programa treba se promatrati u kontekstu buduće stvarnosti u kojoj će se eliminirati regionalne razvojne nejednakosti.

4.2. Indeks razvijenosti

Za ocjenjivanje konkurentnosti gospodarstva Hrvatska je uvela 2007. godine regionalni indeks razvijenosti (RIK) sukladno Zakonu o regionalnom razvoju Republike Hrvatske, pomoću kojeg se opisuje razina razvijenosti jedinica lokalne i područne samouprave (županija, gradova i općina), a osnovni pokazatelji su prosječni dohodak per capita, prosječni izvorni prihodi per capita, prosječna stopa nezaposlenosti, kretanje stanovništva te udio obrazovanog stanovništva u dobi od 16-65 godina. Postupak ocjenjivanja i razvrstavanja jedinica područne (regionalne) i lokalne samouprave provodi Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije. U potpomognuta područja spadaju teritorijalne jedinice koje imaju vrijednost indeksa razvijenosti manju od 75 %.

Kategoriziranje jedinica vrši se na shvaćanju regionalne politike koja je usmjerena na najmanje razvijena područja te potiče njihov razvoj. Sukladno Zakonu o regionalnom razvoju Republike Hrvatske ocjenjivanje se provodi svakih pet godina, a posljednje razvrstavanje i ocjenjivanje jedinica provedeno je 2013. godine.

„Jedinice područne (regionalne) samouprave razvrstavaju se prema indeksu razvijenosti u:

1. skupinu jedinica područne (regionalne) samouprave čija je vrijednost indeksa razvijenosti manja od 75% prosjeka Republike Hrvatske: Bjelovarsko-bilogorska županija, Brodsko-posavska županija, Karlovačka županija, Koprivničko-križevačka županija, Krapinsko-zagorska županija, Ličko-senjska županija, Međimurska županija, Osječko-baranjska županija, Požeško-slavonska županija, Sisačko-moslavačka županija, Virovitičko-podravska županija i Vukovarsko-srijemska županija. Jedinice lokalne samouprave razvrstavaju se prema indeksu razvijenosti u I. skupinu

- jedinica lokalne samouprave čija je vrijednost indeksa razvijenosti manja od 50% prosjeka Republike Hrvatske.
2. skupinu jedinica područne (regionalne) samouprave čija je vrijednost indeksa razvijenosti između 75% i 100% prosjeka Republike Hrvatske: Splitsko-dalmatinska županija, Šibensko-kninska županija i Varaždinska županija. Jedinice lokalne samouprave razvrstavaju se prema indeksu razvijenosti u II. skupinu jedinica lokalne samouprave čija je vrijednost indeksa razvijenosti između 50% i 75% prosjeka Republike Hrvatske.
 3. skupinu jedinica područne (regionalne) samouprave čija je vrijednost indeksa razvijenosti između 100% i 125% prosjeka Republike Hrvatske: Dubrovačko-neretvanska županija, Zadarska županija i Zagrebačka županija. Jedinice lokalne samouprave razvrstavaju se prema indeksu razvijenosti u III. skupinu jedinica lokalne samouprave čija je vrijednost indeksa razvijenosti između 75% i 100% prosjeka Republike Hrvatske
 4. skupinu jedinica područne (regionalne) samouprave čija je vrijednost indeksa razvijenosti veća od 125% prosjeka Republike Hrvatske: Grad Zagreb, Istarska županija i Primorsko-goranska županija. Jedinice lokalne samouprave razvrstavaju se prema indeksu razvijenosti u IV. skupinu jedinica lokalne samouprave čija je vrijednost indeksa razvijenosti između 100% i 125% prosjeka Republike Hrvatske.
 5. Jedinice lokalne samouprave razvrstavaju se prema indeksu razvijenosti u V. skupinu jedinica lokalne samouprave čija je vrijednost indeksa razvijenosti veća od 125% prosjeka Republike Hrvatske:³⁰

Najrazvijenije županije su i najkonkurentnije, i obrnuto. Regionalna konkurentnost je sumiran prikaz kvalitete faktora, produktivnosti politika i institucija u nekoj podnacionalnoj administrativnoj ili upravnoj cjelini, pri čemu se procjenjuje kvaliteta poslovnog okruženja i poslovnog sektora.

4.3. Kritički osvrt

³⁰Odluka o razvrstavanju jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave prema stupnju razvijenosti; Na temelju članka 27. stavka 1. Zakona o regionalnom razvoju Republike Hrvatske (»Narodne novine«, broj 153/2009), Vlada Republike Hrvatske, Zagreb, 2013., dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_12_158_3313.html (pristupljeno: 9.5.2016.)

„Ekonomске sadržaje možemo promatrati agregirano i u okviru više ili manje homogenih strukturnih dijelova - dezagregirano. Ekonomске aktivnosti karakteriziraju faktori (prostor, rad, kapital, tehnologija) i institucionalne pretpostavke koje se oslikavaju u uvjetima u kojima se odvijaju procesi proizvodnje razmjene, raspodjele i potrošnje. Informacijski sustavi imaju zadaću pratiti aktivnosti od nastajanja faktora, faktorske interakcije i ostvarene proizvodnje od njezinih finalnih namjena (potrošnje). U naznačenim poljima treba tražiti i regionalne razvojne disproporcije.“³¹ Dakle, regionalni problemi postoje ukoliko gospodarstvo karakteriziraju velike migracije izvan regije, visoka nezaposlenost, visok stupanj ovisnosti o uskoj industrijskoj bazi, pad proizvodnje, neodgovarajuća opremljenost infrastrukture te niska razina BDP - a po stanovniku. Navedene karakteristike utječu na nekonkurentnost. „Regionalna politika u Hrvatskoj suočava se s problemima nejednake regionalne razvijenosti, slabog administrativnog kapaciteta i naglašenog utjecaja političkih aktera na lokalnim (regionalnim) razinama. Prvi je problem objektivna posljedica neujednačenog ekonomskog razvoja u prošlosti, te kasnijih ratnih stradanja pojedinih regija. Drugi problem posljedica je visoke administrativno-upravne centralizacije, što ograničava djelokrug rada i ovlasti institucija lokalne (regionalne) samouprave, te razvoj njihovih upravnih i organizacijskih kompetencija i učinkovitosti. Treći problem pak, proizlazi iz prevladavajućeg utjecaja lokalnih političkih aktera na strukturu i na djelovanje institucija lokalne (regionalne) samouprave. Taj se utjecaj ogleda, prije svega, u dominaciji političkih nad stručnim kriterijima u strukturiranju tih institucija i upravljanju ljudskim resursima (što za posljedicu ima nedostatnu stručnost, prekobrojnost i nisku učinkovitost administracije) te u dominaciji partikularnih interesa političkih aktera (što za posljedicu ima visoku politiziranost tih institucija i teškoće u ostvarivanju konsenzusa oko razvojnih pitanja).“³² Navedeni problemi u Hrvatskoj stvaraju regionalne disproporcije koje su štetne jer povećavaju tenzije između razvijenih i nerazvijenih regija, stvaraju negativne političke i socijalne naboje, povećavaju pritiske na međuregionalno kretanje stanovništva, raspoloživi resursi se u slabije razvijenim regijama ne koriste dok je u razvijenima razvitak preskup zbog troškova urbanizacije kao posljedica migracija. U Hrvatskoj je sužen prostor za tržišnu konkurenciju pa je uklanjanje disproporcija nužnost. Stoga je potrebno jačati slabije razvijene regije, poticati inovacije, investicije i tehnologiju, povećati zaposlenost čime bi se umanjile

³¹ Bogunović, A., op.cit., str. 164

³² Maldini, P., op.cit., str. 141

migracije. „Otklanjanje razlika između razvijenih i nerazvijenih područja prije svega podrazumijeva stvaranje uvjeta za brži razvitak slabije razvijenih, što nikako ne znači nivelaciju usporavanjem ili zaustavljanjem rasta razvijenijih regija.“³³ Disproporcije nisu nepromjenjiva pojava, iako je traženje rješenja složen postupak koji ima utjecaj na socijalnu, ekonomsku i političku sferu države.

ZAKLJUČAK

³³ Bogunović, A., op.cit., str. 169

Modeli unutar kojih su prikazane relevantne determinante konkurentnosti su Porterov model konkurentnosti, model „piramida“, model „šešir“ i model „stablo“. Konkurentnost se kao mjera sposobnosti zemlje da u slobodnim i ravnopravnim tržišnim uvjetima proizvede robe i usluge koje prolaze test međunarodnog tržišta, uz istodobno zadržavanje i dugoročno povećanje realnog dohotka stanovništva, očitava iz rezultata mnogih čimbenika, posebno iz čimbenika na razini poslovne okoline i na razini poduzeća. Konkurentna sposobnost poduzeća je temelj svih viših oblika produktivnosti, na domaćem i na stranom tržištu. Konkurentnost se može promatrati u smislu cjelokupne nacionalne ekonomije, sektora, djelatnosti, ali i samog poduzeća, na tri razine: makro, mezo i mikro razini. WEF svake godine izdaje Godišnje izvješće konkurentnosti u kojem se konkurentnost iskazuje kroz dva osnovna indeksa za mjerenje konkurentnosti zemalja, a to su GCI (Svjetski indeks konkurentnosti) i BCI (Indeks poslovne konkurentnosti). Svjetski indeks konkurentnosti sastoji se od 12 stupova koji su podijeljeni u tri skupine: osnovni uvjeti, povećanje efikasnosti, inovacije i sofisticiranost. Na području EU zajednička ekonomska politika uključuje razvijanje konkurencije. Razvijanje konkurencije preventivno podrazumijeva ekonomsku i socijalnu politiku i koheziju, što uključuje i politiku regionalnog razvoja. Za poboljšanje konkurentnosti potrebno je unaprijediti razvoj regija koje zaostaju za prosjekom. Potrebno je naglasiti da su u Europi regije preuzele ulogu nositelja aktivnosti nacionalne razine. U Europskoj uniji postoje ukupno 274 regije koje su obuhvaćene regionalnom politikom za razdoblje 2014. - 2020. godine. Hrvatska pripada slabije razvijenim regijama kod kojih je BDP/st. manji od 75 % prosjeka EU-27. Među zemljama koje su globalno najkonkurentnije nalaze se zemlje Europske unije. Prve tri zemlje koje su bile globalno najkonkurentnije 2013. godine su Švicarska, Singapur i Finska. Slijedile su ih redom Njemačka, SAD, Švedska, Hong Kong, Nizozemska, Japan i V. Britanija. U 2014. godini pozicija SAD - a se izmijenila kada SAD po konkurentnosti sa 5. mjesta prelazi na 3. mjesto. Finska je sa treće pozicije pala na četvrtu. Najkonkurentnije zemlje u 2015. godini Švicarska, Singapur i SAD, kao i u prethodnoj godini, 2014. godini. Regionalna politika Europske unije je politika solidarnosti koja je usmjerena na socijalnu politiku, politiku zapošljavanja i financiranja. Osnovanjem Europskog fonda za regionalni razvoj (ERDF) proračunska sredstava se usmjeravaju u najsiriromašnije regije Unije koje se nalaze u nepovoljnom položaju, koje zaostaju u svom razvoju kako bi dostigle ostatak razvijenijih zemalja

Unije. Takav oblik politike naziva se kohezijska politika a cilj joj je konverzacija – pojam koji podrazumijeva smanjenje regionalnih razlika nastalih kao posljedica integracijskih procesa – procesa pristupanja članstvu Eurospke unije. Provođenjem svojih ciljeva Unija nastoji smanjiti jaz između bogatih i siromašnih te ojačati gospodarske i socijalne kohezije. Instrumenti regionalne politike Unije su strukturni i kohezijski fondovi. Praćenje razvijenosti pojedinih dijelova Hrvatske temelji se na promatranju pokazatelja razvijenosti, BDP-a i nezaposlenosti, na razini županija i gradova. Za ocjenjivanje konkurentnosti gospodarstva Hrvatska je uvela 2007. godine regionalni indeks razvijenosti (RIK), pomoću kojeg se opisuje razina razvijenosti jedinica lokalne i područne samouprave (županija, gradova i općina). Postupak ocjenjivanja i razvrstavanja jedinica područne (regionalne) i lokalne samouprave provodi Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije. Hrvatska je prihvatila 11 osnovnih stupova modela regionalne konkurentnosti Svjetskog ekonomskog foruma, pomoću kojih dobiva uvid u stanje konkurentnosti hrvatskih županija. Stupovi su podijeljeni na perceptivne i na statističke indikatore. Prethodno pristupanju Hrvatske Europskoj uniji 1. 07. 2013. godine, bila je nužna provedba regionalizacije pa je sukladno odredbama Unije provela statističku podjelu teritorija prateći hijerarhijske kriterije uspostave statističkih jedinica prema NUTS klasifikaciji definiranoj prema broju stanovnika. Stoga je Hrvatska 2012. podijeljena na NUTS 1 - obuhvaćen je cjelokupni državni teritorij i na NUTS 2 - formiraju se dvije neadministrativne statističke jedinice: Jadranska Hrvatska i Kontinentalna Hrvatska. Jadranska Hrvatska je konkurentnija od Kontinentalne Hrvatske. Europska komisija pokrenula je pretprijetne programe putem kojih pruža podršku državama tokom priprema za ulazak u članstvo Unije. U Hrvatskoj je sužen prostor za tržišnu konkurenciju pa je uklanjanje disproporcija nužnost. Stoga je potrebno jačati slabije razvijene regije, poticati inovacije, investicije i tehnologiju, povećati zaposlenost čime bi se umanjile migracije.

POPIS LITERATURE

Knjige:

1. Bogunović, A., *Regionalna ekonomika i politika*, Ekonomski fakultet u Zagrebu, Katedra za makroekonomiju i gospodarski razvoj, Zagreb, 2011.
2. Grgić, M. i V. Bilas, *Teorija regionalnih ekonomskih integracija*, Sinergija, Zagreb, 2012.
3. Porter, M. E., *Konkurentnska prednost – postizanje i održavanje vrhunskog poslovanja*, Masmedia, Zagreb, 2008.
4. Porter, M. E., *The Competitive Advantage of Nations*, Free Press, New York, 1998.

E - knjiga:

1. Bulu, M., *City Competitiveness and Improving Urban Subsystems; Tree Model of Competitiveness*, IGI Global, 2011., dostupno na:
<https://www.safaribooksonline.com/library/view/city-competitiveness-and/9781613501740/ch003sub9.xhtml>(pristupljeno: 3.04.2016.)

Članci:

1. Bezić, H., Tehnološka politika i konkurentnost, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2008., dostupno na:
https://www.efri.uniri.hr/sites/efri.hr/files/cr-collections/2/tehnoloska_pol_i_konkurentnost.pdf (pristupljeno: 1.04.2016.)
2. Frajman - Jakšić, A., Nater, N., Pekanov, D., Mogućnosti financiranja razvitka lokalne i regionalne samouprave u Republici Hrvatskoj iz pretpristupnih fondova Europske unije, 2007., dostupno na: <http://bib.irb.hr/prikazi-rad?rad=319193>(pristupljeno: 4.04.2016.)
3. Indeks konkurentnosti, Zagreb najkonkurentniji, Slavonija na dnu ljestvice, *Večernji list*, 2014., dostupno na:
<http://www.vecernji.hr/gospodarstvo/zagreb-varazdinska-i-istarska-zupanija-najatraktivniji-za-poslovanje-i-zivljenje-u-hrvatskoj-948974>
(pristupljeno: 4.04.2016.)

4. Kersan – Škabić, I., Determinante konkurentnosti hrvatskoga robnog izvoza, Fakultet ekonomije i turizma „dr. Mijo Mirković“, Pula, *Ekonomija*, 12 (I), 2005., dostupno na:
http://staro.rifin.com/root/tekstovi/casopis_pdf/ek_ec_466.pdf
(pristupljeno: 2.04.2016.)
5. Klempić - Bogadi, S. i I. Lajić, Suvremena migracijska obilježja statističkih jedinica Republike Hrvatske, *Institut za migracije i narodnosti*, Zagreb, 2014., dostupno na:
www.hrcak.srce.hr (pristupljeno: 4.04.2016.)
6. Lengyel, I. i J. Rechnitzer, The Competitiveness of regions in the central European transition Countries, Institute of Economics and Economic Development, University of Szeged, Hungary, *The MacrotHEME Review* 2(4), 2013., dostupno na:
http://macrotheme.com/yahoo_site_admin/assets/docs/9LengyelMR24.13191544.pdf (pristupljeno: 2.04.2016.)
7. Lovrinčević, Ž., Mikulić, D. i E. Rajh, Usporedba metodologija mjerenja konkurentnosti nacionalnog gospodarstva i položaj Hrvatske, *Ekonomski pregled*, 59 (11), 603-645 (2008), dostupno na: www.hrcak.srce.hr
(pristupljeno: 1.04.2016.)
8. Martin, R. L., A Study on the Factors of Regional Competitiveness, *European Commission*, University of Cambridge, Cambridge, 2004., dostupno na:
http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/3cr/competitiveness.pdf (pristupljeno: 9.05.2016.)
9. Maldini, P., Politički i administrativni aspekti regije: regionalizam, regionalizacija i regionalna politika, *1. Zbornik Sveučilišta u Dubrovniku*, Odjel za komunikologiju, Sveučilište u Dubrovniku, Dubrovnik, 2014., dostupno na: www.hrcak.srce.hr (pristupljeno: 5.04.2016.)
10. Škuflić, L., Kovačević, B. i K. Sentigar, Uloga fiskalne politike u jačanju konkurentnosti hrvatskoga gospodarstva, *Tranzicija - Časopis za ekonomiju i politiku tranzicije*, God. XIII, Tuzla - Travnik - Zagreb – Beograd -Bukurešt, 2011., Br. 28, dostupno na: www.hrcak.srce.hr (pristupljeno: 1.04.2016.)
11. Tijanić, L., Regionalna (ne)konkurentnost u Republici Hrvatskoj, *Ekonomski pregled*, 61 (7-8) 419-454 (2010), dostupno na: www.hrcak.srce.hr
(pristupljeno: 2.04.2016.)

12. Vuković, D., Kvaliteta i konkurentnost, INKUS Governance & Management Consulting Services, 2007., dostupno na:
https://bib.irb.hr/datoteka/578541.WHP-2007-07-1-01_Kvaliteta_i_konkurentnost.pdf (pristupljeno: 9.05.2016.)

Izvešća:

1. Godišnje izvješće o konkurentnosti Hrvatske 2006., NVK, Zagreb, 2007., dostupno na:
<http://www.konkurentnost.hr/Default.aspx?sec=18> (pristupljeno: 02.04.2016.)
2. Mudrinić, I., Izvješće o globalnoj konkurentnosti 2014.- 2015.: Pozicija Hrvatske, Svjetski gospodarski forum, Nacionalno vijeće za konkurentnost, Zagreb, 2014., dostupno na: www.konkurentnost.hr/lgs.axd?t=16&id=504 (pristupljeno: 3.04.2016.)
3. Mudrinić, I., Izvješće o globalnoj konkurentnosti 2015.- 2016.: Pozicija Hrvatske, Svjetski gospodarski forum, Nacionalno vijeće za konkurentnost, Zagreb, 2016., dostupno na: www.konkurentnost.hr/lgs.axd?t=16&id=550 (pristupljeno: 13.09.2016.)
4. The Global Competitiveness Report 2015-2016., WEF, 2016., dostupno na:
<http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2015-2016/> (pristupljeno: 13.09.2016.)

Internetski izvori:

1. Kohezijska politika Europske unije i Hrvatske 2014.-2020., HGK, Zagreb, 2015., dostupno na:
<https://izvoz.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Kohezijska%20politika%20EU%20i%20Hrvatska%202014.-2020..pdf> (pristupljeno: 4.04.2016.)
2. Odluka o razvrstavanju jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave pema stupnju razvijenosti; Na temelju članka 27. stavka 1. Zakona o regionalnom razvoju Republike Hrvatske («Narodne novine«, broj 153/2009), Vlada Republike Hrvatske, Zagreb, 2013., dostupno na:
http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_12_158_3313.html (pristupljeno: 9.5.2016.)
3. Politike Europske unije; Regionalna politika, Europska komisija - Europska unija, 2014., dostupno na:

http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/hr/regional_policy_hr.pdf

(pristupljeno: 3.04.2016.)

4. Regionalni indeks konkurentnosti Hrvatske 2013., NVK, Zagreb, 2014., dostupno na: www.konkurentnost.hr/lgs.axd?t=16&id=489

(pristupljeno: 4.04.2016.)

5. State of European Cities report, European Union Regional Policy, European Commission, 2007., dostupno na:

http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/urban/stateof_cities_2007.pdf(pristupljeno: 9.05.2016.)

POPIS SLIKA

Slika 1.: M. E. Porterov model pet konkurentskih snaga.....	2
Slika 2: Porterov dijamant konkurentnosti – prošireni.....	4
Slika 3: Tri generičke strategije M. E. Portera.....	5
Slika 4: Piramida konkurentnosti.....	7
Slika 5.: Model „šešir“ – model regionalne konkurentnosti.....	9
Slika 6: Model regionalne konkurentnosti – Model „stabo“.....	11
Slika 7.: Pristupi regionalne konkurentnosti - Model ekonomskog rasta gospodarstva.....	15
Slika 8: Okvir globalnog indeksa konkurentnosti.....	17
Slika 9: Regije Europske unije.....	19
Slika 10.: Model regionalnog indeksa konkurentnosti.....	27

POPIS TABLICA

Tablica 1: Rezultati globalne konkurentnosti 2013.-2014.: prvih 10 zemalja svijeta...
20

Tablica 2: Rezultati globalne konkurentnosti 2015.-2016.: prvih 10 zemalja.....
21

Tablica 3.: Rezultati globalne konkurentnosti 2013.-2014.: Hrvatska i referentne
zemlje..... 21

Tablica 4: Rangiranje hrvatskih županija po konkurentnosti 2007., 2010., 2013.....
29

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1: Hrvatska i usporedne zemlje EU.....

22

SAŽETAK

Ovaj završni rad se bavi mjerenjem konkurentnosti gospodarstva. Rad se sastoji od četiri dijela. Za mjerenje konkurentnosti gospodarstva razvijeni su modeli konkurentnosti: Porterov model konkurentnosti, model „piramida“, model „šešir“ i model „stablo“. Osim navedenih modela, za mjerenje konkurentnosti, koriste se indeksi konkurentnosti, od kojih je najznačajniji Svjetski indeks konkurentnosti GCI (Global Competitiveness Index), kojeg svake godine izdaje Svjetski gospodarski forum (WEF), u Godišnjem izvješću konkurentnosti. Konkurentnost nacionalne ekonomije je višedimenzionalna kategorija koja se promatra na makro, mezzo i mikro razini, te se definira kao sposobnost zemlje da u slobodnim i ravnopravnim tržišnim uvjetima proizvede robe i usluge koje prolaze test međunarodnog tržišta, uz istodobno zadržavanje i dugoročno povećanje realnog dohotka stanovništva. Konkurentnost zemalja Europske unije, pa tako i Republike Hrvatske, mjeri se pomoću GCI, stoga su u radu obrađene vrijednosti navedenog indeksa u različitim vremenskim razdobljima. U Hrvatskoj je za mjerenje konkurentnosti 2010. godine razvijen regionalni indeks razvijenosti (RIK), pomoću kojeg se opisuje razina razvijenosti jedinica lokalne i područne samouprave. Za jačanje konkurentnosti važno je provođenje regionalne politike kojom se utječe na rast cjelokupnog gospodarstva, na programiranje i partnerstvo te na sufinanciranje, uz pomoć instrumenata

regionalne politike, strukturnih i kohezijskih fondova. Brojna suvremena gospodarstva obilježena su brojnim problemima i regionalnim disproporcijama koje utječu na stvaranje nekonkurentnosti.

Ključne riječi: konkurentnost, mjerenje konkurentnosti, indeksi konkurentnosti, konkurentnost Europske unije, konkurentnost Hrvatske, problemi konkurentnosti

ABSTRACT

This final work deals with measuring the competitiveness of the economy. The paper consists of four parts. To measure the competitiveness of the economy have been developed models of competitiveness: Porter's competitiveness model, model "pyramid" model "hat" and model "tree". To measure competitiveness are used indices of competitiveness World Competitiveness Index GCI (Global Competitiveness Index), which is issued every year by the World Economic Forum (WEF) in the Annual Report of competitiveness. The competitiveness of the national economy is multi-dimensional category that is seen at the macro, mezzo and micro level, this is defined as the ability of the country to free and equal market conditions, produce goods and services that pass the test of international markets, while maintaining the long-term increase in real income of the population. The competitiveness of the European Union, including the Republic of Croatia, measured by the GCI, therefore, in the work processed values specified index in different periods. In Croatia, for measuring competitiveness in 2010. developed a regional development index (RCI), by which describes the level of development of local and regional government. To strengthen the competitiveness it is important to the implementation of regional policy which affects the growth of the overall economy, the programming and partnership and cofinancing, with the help of

instruments of regional policy, structural and cohesion funds. Many modern economy marked by numerous problems and regional disparities that affect the creation of noncompetitiveness.

Keywords: competitiveness, measuring competitiveness, indices of competitiveness, the competitiveness of the European Union, Croatian competitiveness, the problems of competitiveness